

SKUTEČNOST

N E Z Á V I S L Á R E V U E
Ř I D I R E D A K Č N Í K R U H V L O N D Ý N Ě A M N I C H O V Ě

Ročník III.

Červen, 1951.

Číslo 6.

O B S A H

O SUVERENITU MEZINÁRODNÍHO PRAVA	<i>J. David</i>
MRAVNOST A VĚDECKÝ SVĚTOVÝ NAZOR	<i>H. J. Hájek</i>
NEUTRALISMUS VE FRANCII	<i>František Listopad</i>
PANOPTIKUM UTOPII	<i>Miroslav Rašín</i>
LIDÉ A UDÁLOSTI	
MOSKEVSKÉ PROCESY	<i>J. L. Havrda</i>
ČESKOSLOVENSKO CIZÍMA OČIMA	<i>Evžen E. Erdely</i>

SKUTEČNOST SE PŘEDPLÁCÍ:

- V ANGLII: Postal Orderem nebo šekem na adresu *H. J. Hájek, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.*
- V AUSTRALII: na current account *Zdeněk SLOUKA, Commonwealth Bank of Australia, Sydney. Korespondence: Z. SLOUKA, Mitchell Library, Macquarie St., Sydney, N.S.W., Australia.*
- V BRAZILII: na Banco Auxiliar de Sao Paulo por C.C.P. No. 78373, Rua Boa Vista 192, Sao Paulo. Korespondence na *Skutečnost, Caixa Postal 8347, Sao Paulo, Brasil.*
- V HOLANDSKU: na pošt. účet č. 564075 (název účtu *Ir. Vlad. Brůža, Bijlhouwerstraat 5, Utrecht. Na tuto adresu řiďte také korespondenci.*
- V ITALII: na adr. *Skutečnost, Viale Medaglie d'Oro 200, Roma, Italia.*
- V KANADĚ: na adr. *Mirko Janeček, Tall Maples, R.R.2. Markham, Ont., Canada.*
- V NĚMECKU: na „Skutečnost“, Postbox 6, Postamt 62, München, U.S. Zone.
- VE ŠVÉDSKU A DANSKU na adr. *Stanislav SCHOTTL, c/o Fr. Holmberg, Föreningsgat 59, Malmö, Sweden.*
- VE ŠVÝCARSKU: na pošt. šekové konto č.: II 166 36 (Lausanne). Název účtu *Vlad. Čerych, St. Sulpice - Vd. Na tuto adresu řiďte také korespondenci.*
- V USA: mezinár. převodem, šekem nebo bankovkou v dopise na adr. *H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.*

Čtenářům v zámoří můžeme SKUTEČNOST zasílati též letecky. Roční předplatné včetně letecké zásilky činí pro USA, Kanadu, Mexiko, Jižní Ameriku \$10, pro Australii, Nový Zéland pacifické ostrovy 3 australské libry.

Prosíme, aby předplatné v zemích, kde nemáme své zástupce, jakož i veškerá korespondence týkající se časopisu, byla zasílána výhradně na adresu:

H. J. HÁJEK, 28, Orchard Crescent, Edgware, Middlesex, England.

PŘEDPLATNÉ ROČNĚ:

AUSTRALIE	austr. sh. 30	KANADA	\$5
BELGIE	frs. 150	NĚMECKO	DM 12
VELKÁ BRITANIE A IRSKO	£ 1	NORSKO	K 15
BRAZILIE	Cr. S. 100	ŠVÉDSKO	K 14
FRANCIE	frs. 1000	ŠVÝCARSKO	frs. 12
HOLANDSKO	zl. 12	USA	\$5
ITALIE	lir 2000	MEXIKO	\$5

O SUVERENITU MEZINÁRODNÍHO PRÁVA

J. DAVID (Mnichov).

„První nutností světa není hospodářská revoluce, ale revoluce politická. Není nutné aby nějaký světový stát požíval moci, kterou žádná konstituce neomezuje. Ale je nutné, aby národní státy svěřily některá práva mezinárodní autoritě. Právo vyhlásit válku a možnost vést ji, musí být zrušeny. Není však nutné opustit všechna práva nezávislé vlády. A práva mezinárodní autority mají být rovněž omezena. To, co má existovat, není ani společenství, ani úplná unifikace, ale federace. Ani svaz států, ani jednotný stát, ale stát spolkový.“

(Robbins: *l'Economie planifiée et l'ordre international.*)

V MINULÝCH číslech Skutečnosti se prof. Stránský zabýval otázkou československé státnosti a po historické perspektivě načrtl svou koncepci středoevropské federalisace. Pisatel tohoto článku soudí, že středoevropská federalisace, ať s Polskem či bez Polska, není ani možná ani žádoucí.

*

Prof. Stránský nazval své články souborně „O naši nezávislost“. Charakterisoval tak celý svůj historicky zaměřený výklad. Podle názoru pisatele tohoto článku jde v dnešním zápase demokracií o podstatě jinou věc než o národní nezávislost; jde o to, zda světové společenství bude organisováno komunisticky či demokraticky. Zda bude existovat mezinárodní právní řád nebo mezinárodní anarchie.

Svět je dnes příliš malý než aby ho bylo možno rozdrátovat na národní státy a státečky. Komplexita mezinárodních vztahů dosáhla stupně, kdy revoluce stávajícího řádu jest nezbytná; prakticky už dnes je skutkem světové společenství hospodářské a komunikační. Vzájemná závislost jednotlivých států vzrostla nedohledně. V této souvislosti zní slova „národní nezávislost“ poněkud archaicky. Absolutní svobodu jednotlivce ve státě může obhajovat jen anarchista. V mezinárodním měřítku je národní suverenita požadavkem stejně anarchis-

tickým a archaickým, protože národní suverenita přestala fakticky existovat.

*

Státy, které byly formálně či neformálně pohlceny Sovětským svazem, vznikly neb alespoň se obnovily jako nezávislé státní útvary koncem prvé světové války, jako uskutečnění Wilsonova požadavku o právu sebeurčení národů. *Ve Wilsonově politické filosofii však byla myšlenka národních států spojena nerozlučně s ideou mezinárodní organisace.* Nemůžeme ani dost zdůraznit, že Wilsonovi šlo především o vybudování a zajištění Společnosti národů; ústupky, které dělal na mírové konferenci reálpolitikům, dělal jen pro zabezpečení svého projektu Společnosti národů, a celý svůj hrdinský a marný boj proti zbedněnému americkému izolacionismu vedl právě pro aktivní účast Spojených států ve Společnosti národů. Wilsonova prohra znamenala prohru i ženevské instituce. Celý evropský pořádek jak vyšel z versailské smlouvy, byl už v zárodku odsouzen k zániku; vytvořil sice národní státy, ale výkonná mezinárodní organisace na ochranu mezinárodního právního řádu a míru se stala po neúčasti Spojených států jen záležitostí evropských velmocí, pro které byla jen mocenským nástrojem, a změnila se v papírovou instituci. *Rozklad Společnosti národů a likvidace národních států, které vznikly současně s ní, je jen dvojí tvář téhož*

fenomenu: vytvoření národních států bez patřičně silné koncentrace moci v mezinárodním společném útvaru muselo skončit zánikem těchto států. Jejich suverenita byla suverenitou ilusorní, protože spočívala na ilusorní síle.

Finsko, baltské republiky a Polsko vznikly za jedinečné konstelace; Rusko, oslabené válkou, bylo v plné občanské válce neschopno zabránit utvoření samostatných států ze svých okrajových národů. Německo bylo poraženo a vyřazeno z jakékoliv akce jak v Baltiku, tak směrem na nástupnické státy Rakouska-Uherska.

Za dvacet let po versailském míru však všechny tyto ilusorně suverenní státy zmizely. Berlín a Moskva se dohodly 23. srpna 1939 o rozdělení východní Evropy a tím byl osud států mezi dvěma diktaturami zpečetěn. K čemu jim byla jejich nezávislost, v čem se projevila? Jejich nezávislost byla v 18. roce potvrzena západními demokratiemi za tichého nesouhlasu Německa a Ruska; v 39. roce byla jejich nezávislost zrušena dohodou německo-ruskou za hlasitého nesouhlasu Západu; na konferencích v Jaltě a Postupimi pak byla jejich 'nezávislost' s tichým souhlasem Západu svěřena otcovské péči Stalina.

*

Stoupenci středoevropské federace by rádi nahradili bezmocnou tříšť národních států silným federativním celkem. Vycházejí však z několika mylných předpokladů, jako na př., že tato federace by byla sourodým a soudržným státem. Také prof. Stránský píše: Svaz středoevropských republik nebyl by méně konsolidovaný, než jsou dnes Spojené Státy Americké nebo jiné dnešní nebo budoucí federace." — Tady je zjevně přání otcem myšlenky. Svaz středoevropských republik měl by velmi daleko k formě americké federace. Spojené státy představují takměř kontinent s homogenní hospodářskou strukturou, jedinečný hospodářský organismus, velmi už zcentralisovaný stát s jedinou řečí, který dokázal z různorodých národních skupin vytvořit novou jednotu se silným vědomím nové národnosti: americké. K tomu všemu je v Evropě ještě cesta daleká, a ve střední Evropě ještě méně schůdná než na západě. Kdybychom měli posuzovat vyhlídky středoevropské federalisace podle vlastenecko-restaurační nálady většiny středoevropských emigrací, pak bychom mohli jen s klidným srdcem konstatovat, že se tato federace nikdy neuskuteční. Tím spíše, že jí chybí další předpoklad

federace. Prof. Stránský napsal: „I když evropský kabát je také náš, košile jest bližší než kabát.“ S tímto duchem je zbytečné se o nějakou federaci pokoušet. Ta má smysl jen tehdy, když její účastníci na tu svou košili příliš nemyslí. Podstatou federace není, že účastníci mají *jakési* společné zájmy, ale že tyto *společné zájmy dominují*, a že jim jsou dílčí zájmy jednotlivých států podřízeny.

Henri Spaak prohlásil v památném projevu v Paříži na třetím Valném shromáždění Spojených národů, obraceje se k sovětským zástupcům: „Máme strach, protože v tomto shromáždění jste se projevíli jako obránci doktriny o absolutní národní suverenitě, a protože my se ptáme, jak by mohla mezinárodní organizace plnit své úkoly, které jí byly svěřeny, kdyby tato — jak jsem řekl loni — reakční doktrina zvítězila. *Mezinárodní organizace může fungovat jen tehdy, až všechny národy, malé, střední, i velké, uznají, že nad jejich jednotlivými zájmy stojí mezinárodní zákon.*“

A tady je jádro celého problému. Konstituování nového mezinárodního práva a jeho vynutitelnost mezinárodní armádou je pozitivním smyslem boje proti komunismu. Světové společenství národů žilo vlastně anarchicky a této anarchie se nezbaví ani dílčím federalisováním, ani konstituováním mezinárodní organizace s právem veta. S touto anarchií je možno skončit jen odhozením tradičního pojetí mezinárodního práva jako dohody mezi suverenními vládami. Mezinárodní právo musí stát skutečně *nad* právními systémy jednotlivých států a tyto vnitrostátní právní systémy musí být ve shodě s mezinárodním právním řádem. Po důkladné re-visi by mohla Charta Spojených národů s články deklarace lidských práv tvořit jeden z pilířů tohoto právního řádu, druhým by byla povinná arbitráž mezinárodních sporů, třetím mezinárodní armáda s monopolem atomové zbraně. Bertrand Russell (Der Monat, I, 1), James Burnham (The Coming Defeat of Communism; kromě toho Der Monat I, 7) a G. A. Borgese (Der Monat I, 7) hájí myšlenku světového státu proti námitkám právníků a ukazují, že při vytvoření superstátu z dnešních národních celků se bude opakovat stejný postup, jaký se dál při vzniku národního státu ze shluku drobných kmenových knížectví. To znamená, že se tyto autoři nikterak nepřipojují k iluzionismu některých znalců mezinárodního práva, kteří by sice uvítali institování supranacionálního práva, ale čekají, že se tak stane dohodou jednotlivých států. Russell i Borgese jsou přesvědčení, že stejně jako národní stát vznikl mo-

censkou koncentrací a podrobením odbojné menšiny, stejně i Superstát se zrodí bojem a válkou. Tato válka má však přinést konec mezinárodní anarchii a zaručit stabilitu v právu a spravedlnosti. Jen nadnárodní právní řád může zaručit, že se v žádném státě neuplatní nový maniak-feldvébl či generalissimus.

*

Jenom v mezinárodním společenství s pevným základem obecně platných norem je potom zajištěna spravedlnost a bezpečnost pro všechny jeho členy. Otázka dílčích federací není pak otázkou větší bezpečnosti členů, ale otázkou hospodářské a kulturní účelnosti. Konkrétně: bude-li institován takový právní řád jaký jsme nastínili není třeba uvažovat o postavení Československa v dunajské federaci s hlediska ohrožení Německem. Opačně, nebude-li takový právní řád uskutečněn, je bezpečnost Československa jako součásti podunajské federace stejně ilusorní, jako byla bezpečnost Československa tak zvané suverenního, protože stav mezinárodní anarchie by trval dál.

Doufáme však, že porážkou komunismu bude hlavní příčina mezinárodní anarchie odstraněna. Bude pak možno přistoupit k otázce federalisování střední Evropy. Z hlediska účelnosti považují samostatnou federaci středoevropských států za minus. Prof. Stránský píše: „Dílčí federace nejsou překážkou evropského sjednocení, nýbrž jeho předpokladem.“ Stejně oprávněné by asi bylo tvrdit, že secese Jižanů z americké federace byla zjevem kladným a prospěšným pro Unii. — Hospodářsky je dílčí federace právě překážkou evropského sjednocení. Podle anglického ekonoma Robbinse má dílčí regionální seskupení států na jedné straně účinek pozitivní, protože přispívá uvnitř této nové jednotky k větší dělbě práce a k větší výměně statků, ale na druhé straně účinek negativní, protože kolem sebe vytváří novou bariéru proti okolnímu světu. Nechceme-li šraňky a celní přehrady mezi Československem a jeho sousedy, nevíme, proč bychom si jich měli přát mezi střední Evropou a ostatními částmi Evropy. Země za „železnou oponou“ jsou převážně zemědělské kraje, které tvoří přirozený doplněk průmyslovějšímu Západu. Byly od sebe odděleny násilně a bylo by pochybné toto násilné rozdělení v budoucnu udržovat. Evropa je geografický celek a je žádoucí a nutné, aby byla celkem hospodářským a politickým. Proto všechny dílčí celní unie a dílčí federace jsou překážkou k evropské jednotě, neboť vytvářejí nové rozdíly a přehradu.

*

Každá úvaha o budoucím postavení Československa ve světě má podle našeho soudu nejprve definovat, jaké mezinárodní společenství bude vůbec existovat, a jaké budou právní základy tohoto společenství. V předcházejících řádcích, které jsou pro nedostatek místa jen kusým nástinem, jsme se snažili definovat, jaké jsou základy supranacionálního řádu. Zdůrazňujeme závěrem znovu, že jen kodex obecně uznaných a vynutitelných právních norem, které budou nadřaděny vnitrostátnímu právu, může odstranit mezinárodní anarchii s jejím nevyhnutelným následkem — válkou.

Tyto právní normy, mezi něž patří záruka lidských práv, mohou být tak jedinou zárukou proti všem nedemokratickým snahám uvnitř jednotlivých států.

Otázka dílčí federace není pak už problémem bezpečnostním, ale problémem ekonomicko-kulturním. Snažili jsme se vysvětlit, že příliš drobné a celkem nezdůvodněné seskupení států v dílčí federaci by bylo na škodu celkové integraci, protože by unifikací uvnitř dílčí federace vytvářelo ještě hlubší rozdíly mezi ní a ostatním kontinentem.

Naprosto pak zamítáme takovou přípravu dílčí federace, která vychází z průhledně nacionálního zájmu. Přimlouvav se za středoevropskou federaci a vylučovat z ní současně Polsko, jak to činí prof. Stránský, je záhadou jen potud, pokud prof. Stránský nevysloví svůj důvod: „Jistě je možná středoevropská federace s Polskem, ale ta nemůže počítat s rakouskou účastí ani s německou součinností . . . Na dnešním účtu mezi Německem a Polskem není už jen koridor, ale Vratislav a Štětín.“ Vylučme tedy Polsko, protože jeho hranice není dosti acceptable. A zkuste pak hledat ve střední a východní Evropě někoho, kdo bude považovat československo-německou hranici za acceptable! — S tímto způsobem uvažování by asi každý zajíček zůstal ve své jamce a federace by se prostě nekonala.

O důvod víc, proč se přimlouváme za celoevropské řešení: jen evropská federace může zbavit malé evropské národy obavy před německou expanzí a jen v sjednocené Evropě se Německo uplatní nikoli svým prušáctvím, ale technickou dovedností a pracovitostí. Neboť i Německo je Evropa a pro nás je životní otázkou, abychom nestáli proti němu, ale pracovali společně s ním, stejně jako se Západem a svými sousedy z Východu v jedné obci Evropanů.

MRAVNOST A VĚDECKÝ SVĚTOVÝ NÁZOR

Redakce „Skutečnosti“ obdržela dopis Křesťanské Akademie v Římě, který otiskuje v plném znění, poněvadž vítá všechny u přímné snahy po obrodě našeho veřejného života. Komentuje jej zároveň, aby ukázala, v čem nesouhlasí.

DOPIS SKUTEČNOSTI:

Jedním z předních úkolů Křesťanské Akademie je hledání kořenů mravního úpadku našeho národa a úpadku celého evropského kulturního společenství. Mezi tímto úpadkem a komunismem existuje sice určitá příčinná souvislost, ale nesmíme ji přeceňovat. Rozhodně úpadek ethosu je mnohem staršího data než dnešní rozvoj komunismu, a je-li tu nějaká příčinnost, tedy mravní rozklad a bezzásadovost evropského a českého člověka usnadnily vítězství komunismu, nikoli naopak. A i kdyby se přízrak komunismu nebyl ukázal, choroba evropského života by se byla projevila jinak (a projevila se i před ruským vpádem do evropských států). Ta nemoc trvá a ovšem sovětská nadvláda pacientovi ještě víc a více přitěžuje. Eventuální porážkou komunismu v budoucnu hlavní a stará bolest vůbec nebude vyhojena. Bude však lékaři dovolen přístup k pacientovi, zatím co dnes je nám to znemožněno. Největší úkol čeká tedy na nás až po porážce marxistické nadvlády, a bude to úkol nadmíru těžký. A ke všemu tomu větší část emigrantů se nedívá tímto způsobem. Jsou přesvědčeni, že všechno bylo doma v pořádku, dokud „nepřišli Rusové“; a proto soustřeďují všechnu pozornost jen na boj proti komunismu, aniž pomýšlejí na důkladnou přípravu pro převýchovu a ozdravení našeho národa po našem eventuálním návratu domů.

Nejsme bohudík sami, kdo takto nazíráme. V naší emigraci je několik skupin lidí, kteří vidí tuto problematiku tak jako my. Je to radostné a posiluje nás to. Věříme, že se v mnohém dohodeme a že se nám podaří postupovat do jisté míry společně. To „do jisté míry“ neznamená nedůvěru a rezervovanost s naší strany, jako bychom nechtěli podat pevný stisk ruky, nýbrž nabízeli jen prst. Chceme však tím vyjádřit, že zatím co my, lidé s křesťanským světovým názorem (v plném smyslu toho slova), můžeme bez obav přijmout všechno kladné, tvůrčí a zdravé, ať se to zrodilo kdekoli, lidé mimo křesťanský okruh, byť měli hlavní elán a byli dobré vůle, nebudou s to vidět pravdivost a urgenci toho, v čem zjevené náboženství Kristovo a křesťanská mravnost přesahují jejich reformní snahy. My pravděpodobně odmitneme málo v jejich podnikání, zato však oni nepochopí a odmitnou velkou část našich principů, neboť ona styčná plocha mezi křesťanským světovým názorem a ostatními lidmi dobré vůle je jen zlomkem našeho životního názoru, který je mnohem bohatší na principy a náročnější, než ethika mimokřesťanská a mimotheistická.

Články o víře v mravní zákon, v pravdomluvnost, v poctivost, které čítáme tu a tam v emigrantském tisku, jsou jako první jarní květy, slibující pohodu a úrodu. Jak rádi bychom ujistili autory o vděčnosti za tyto projevy. Škoda jen, že jejich obhajoba mravní ušlechtilosti je podložena namnoze jen pragmaticky. Autoři volají po čestnosti a slušnosti v politice a po úctě k člověku, poněvadž vidí, jak nedostatek těchto hodnot mění dnes svět v peklo a státy v obrovské věznice. „Je nutno obnovit mravnost, poněvadž ji potřebujeme.“ Život bez ní se stává trýzní. Morálka je tedy ve službách člověka. Je jedním z prostředků zabezpečujících hladké a úspěšné soužití. Bez ní je člověk člověku vlkem nebo stát občanu a národ národu vlkem. Ale autoři článků o supremitě mravního zákona nám nepověděli proč je mravní zákon závazný, co mu dává platnosti a co je vůbec měřítkem mravnosti. Snad z bezradnosti, nebo snad úmyslně, vyhýbají se ontologickému podepření mravních příkazů. A tak horlení pro mravní obrodu se stává stělbou

naslepo. Mravní přesvědčení bez metafysického podezdění je sotva více než pověra, pud, nebo předsudek, byť dobrý a neškodlivý. Naši intelektuálové jsou většinou agnostiky, skeptiky. Nevěří, že nějaké metafysické zdůvodnění existuje, nebo že je lze odkrýt. Mají odpor k principům a k hledání mimosociálních, mimolidských, člověku nadřazených veličin. Za to však jim nevadí žít podle zásad, jichž původ a průkaznost jsou jim neznámy, t. j. zásad, visících ve vzduchu. Snad dokonce člověk si sám vymyslel, uzákonil a odhlasoval mravní zákony. Kdož ví?

A toto je právě bod, kde si nerozumíme s lidmi neuznávajícími křesťanský světový názor a neuznávajícími metafysické zdůvodnění ethiky. My se nespokojíme s utilitaristickou etikou. Mravní zákony v službě člověka, to je *contradictio extra morum* jako „hranatý kruh“! Mravním zákonům člověk slouží a zasvěcuje život, nebo lépe řečeno pomocí nich se připodobňuje a sblíží se s jejich autorem, jehož bytost a život jsou prototypem veškeré mravnosti a ušlechtilosti. Dokud se nedopracujeme k uznání nadlidského, věčného mravního zákona, potud jsme stále v zajetí starých pozitivistických bludů našich otců a dědů. Mravní zákony jsou suverenní ne proto, že je pro společnost výhodnější řídit se jimi než řídit se zvlí, násilím a fanatismem, nýbrž proto, že jsou pravdivé, neboť jejich zdroj je Bůh — absolutní Intelekt a absolutní Pravda. A ovšem pravda má přednost před čímkoli jiným, i před životem. Pravda není v službách lidských životů, nýbrž je jejich měřítkem (normou).

Mravní pragmatismus a agnosticismus je starým bludem v evropském myšlení. Datuje se od 18. století. A dnešní světová mizerie a naše národní poroba jsou jen jedním z důsledků té zrady a vzpoury. Přišly nečekaně, jen dvacet let po titánských snech lidstva o vládě humanismu, který „vyhladil na věky válku a bídu“. Babylonská věž se zřítíla. A jsme přesvědčeni, že žádná reforma institucí svět nezachrání. Nezachrání jej ani mravní rozhorlení, bude-li podepřeno jen zájmy lidské společnosti, t. j. pokojného a blahobytného soužití na zemi. „Člověk nezachrání člověka“ praví Suhard v listě „Le Sens de Dieu“, úsilí bude marné a léky bezcenné, neodstraní-li se jádro zla. Příčinou světového rozvratu však není absence člověka, nýbrž absence Boha ve světě.“ A tak vnést Boha do lidské společnosti je jediným řešením. Svět si sám nepomůže, naopak je velmi pravděpodobné, že člověk si zničí svět, v němž přebývá. Odkrytím atomových zbraní se tato možnost nebezpečně přiblížila realizaci. Je to jen Bůh, kdo toto zničení oddaluje, ten Bůh, o kterém společnost nechce slyšet, a kterého se zříká. Zatím Bůh zadržuje konečnou zkázu, ale činí tak jen z milosrdenství. Nemáme nároku na existenci, neboť náš jediný „raison d'être“, t. j. podříditi se Božímu plánu a zákonu a tak zpodobovat a obrážet jeho Krásu a jeho Ušlechtilost, je neznám mezinárodní společnosti a hlavně mluvčím inteligence.

KŘESŤANSKÁ AKADEMIE,

studijní ústav katolické inteligence, Řím.

SHORA otištěný dopis Křesťanské Akademie (studijního ústavu katolické inteligence v Římě) předkládá a pokouší se řešit problémy tak závažné, že považujeme za nutné aspoň v náčrtu k němu zaujmout své stanovisko. Podrobnější rozbor — a zvláště theologická argumentace, neboť i z tohoto hlediska se nám některé názory K.A. zdají být nanejvýše spornými — by tu sotva byl na místě. Byl by ostatně dosti nesnadný vzhledem k tomu, že hlavní these dopisu jsou velmi neurčitě formulovány.

Nesdílíme především základní filosoficko-dějinné pojetí, které z dopisu vyplývá. Historie Západu od 18. století není pro nás dobou úpadku, ani „babylonských snů“. Naopak; oslabení dřívější vynucované theologicko-ideologické jednoty mělo za následek jedinečný hmotný i intelektuální rozmach, který konečně osvobodil člověka od středověké bídy, chorob, hladomorů,

ignorance. Poslední dvě století jsou érou, v níž se alespoň západní část lidského pokolení oprostila z pokořující závislosti na archaických dogmatech a na těch, kteří jejich pomocí vládli. Nejen z hlediska hospodářského, technologického, intelektuálního, politického a sociálního, nýbrž i z hlediska mravního jsou moderní dějiny Západu historií pokroku: hodnota a práva lidské osobnosti byly uznány jako nikdy předtím; nové svobody, neosobně pojímaný právní řád a spravedlnost, nahradily dřívější autoritářské tmářství — demokracie nejen jako politický systém společenského soužití nýbrž i jako vyvíjející se systém mravní nahradila dřívější theokratickou, dogmatickou autokracii.

Autoři dopisu by měli důkladně znovu uvážit své hlavní these. Je totiž příznačné, že k tomuto vývoji došlo právě v zemích, který byly kořálkou pozitivismu a pragmatismu, „starých

to bludů v evropském myšlení“. I zběžný pohled nás přesvědčuje, že „dnešní světová mize-rie“ nevznikla na pozitivistickém a pragmatickém Západě: nevznikla ve státech anglosaských, které byly průkopníky moderního způsobu myšlení. Vznikla jednak v Německu, dogmatickou metafysikou prolezlém, jednak v Rusku, zemi, která po staletí trpěla v zajetí temného autoritářského dogmatismu pravoslavné církve a která posléze v krvavé revoluci nahradila dogmatism starý neméně tuhým a „theologickým“ dogmatismem novým. Positivismus a pragmatismus, tím méně vědecký světový názor, nejsou nebezpečím, které hrozí dnešnímu světu. Největší ohrožení pochází odjinud: pochází od nového autoritářského, dogmatického tmářství, které usiluje o to, aby dřívější metafysicko-theologická „jednota“ byla nahrazena násilnou, totalitní „jednotou“ novou, jednotou, v níž tentokrát Stalin je ztělesněním „nejvyššího zákona“.

Za pečlivou úvahu také stojí skutečnost, že se katolicismus neosvědčil jako dostačující protiváha komunistické ideologie; Francie a Itálie, tradiční země katolické, jsou zeměmi massových komunistických stran, zatím co klasické země pozitivismu a pragmatismu, Anglie a Spojené státy, suverénně odolaly komunistické nákaze; a co více, odolaly jí přesto, že (jak sami církevní hodnostáři doznávají) církevně náboženské cítění v těchto zemích během posledních desetiletí velmi podstatně zesláblo. Kritický, empirický, či alespoň „common sense“ postoj Anglosasů se osvědčil. Právě země, které zavrhyly theologický dogmatismus starý, země, které stály v čele intelektuálního (a mravního) pokroku moderního lidstva, byly a jsou nejpevnější hrází proti novějším mythologiím fašismu a stalinismu, jimž tradiční dogmatismus theologický čelit nedovedl.

Souhlasíme celkem s formulací, že shoda mezi „lidmi dobré vůle“, kteří nejsou ochotni nekriticky přijmout jakoukoli „zjevenou pravdu“ za základ svého myšlení a jednání na straně jedné, a lidmi „s křesťanským názorem v plném slova smyslu“ (jak je tento interpretován autoru dopisu K.A.) na straně druhé, může být jen částečná. Světový názor našich římských přátel je skutečně „bohatší na principy“ než názor moderních, vědecky uvažujících intelektuálů. „Bohatost na principy“ však jen zvyšuje nebezpečí, že některé z těchto principů jsou neplatné a že celý myšlenkový systém na nich spočívající stojí na písku.

Vědecký způsob myšlení není v nutném rozporu s náboženským cítěním. Je však v nesmiřitelném rozporu s theologickým dogmatismem.

Tam, kde se empiricky získaná a ověřitelná zkušenost neshoduje se „zjevenou Pravdou“, tam moderní člověk volí zkušenost a zavrhuje metafysické či theologické dogma.

Nejen v metodách, nýbrž i ve stanovení cílů jsme kritičtější než naši metafysičtí přátelé. Nesdílíme apodiktický názor, že „žádná reforma institucí svět nezachrání“. Není jasné, jakým způsobem autoři dopisu hodlají „vnést Boha zpět do lidské společnosti“. Nevíme, zda se o to chtějí pokoušet zavedením jakési nové theokracie; v tom případě stojíme na opačných stranách dělicí čáry. S jejich hlediska je ovšem možná i cesta jiná — cesta meditace a hledání „spirituálního řádu“ ve vlastním nitru. Nepovažujeme však tuto metodu za příliš účinnou. Vedle mnoha jiných sociálních a psychologických překážek je v dnešním světě akutní nedostatek klášterů a dokonce i stále citelnější nedostatek pouští, v nichž by se náboženská meditace mohla stát společensky efektivní silou. Sami jsme ochotni aspoň provisorně považovat „svět za zachráněný“, budou-li v něm instituce totalitního státu, terorizující tajné policie a koncentračních táborů nahrazeny institucemi, obvyklými v západních parlamentních demokraciích a bude-li mezinárodní anarchická libovůle nahrazena účinnými institucemi nadnárodního demokratického práva.

Vědecky myslící člověk se nespokojí theologicko-metafysickým zdůvodňováním ethiky. Není ochoten nekriticky se podříditi žádnému mravnímu řádu, který by byl mimo lidi a „nad“ lidskou společností. Zajisté morálka je ve službách člověka. Morálka primitivních dogmatiků nacistických či komunistických vyústí v plynové komory a instituci koncentračních táborů. Není patrné, že by nějaké „člověku nadřazené veličiny“ byly s to, těmto nelidkým institucím zabránit. Jediný, kdo je s to jim zabránit, je odhodlaný, vědecky uvažující a jednající člověk.

Tím přicházíme k tvrzení Křesťanské Akademie, které je těžko pochopitelné. Mravní přesvědčení „bez metafysického podezdění“ je prý „sotva více než pověra, pud, nebo předsudek, byť dobrý a neškodlivý“. Stanovisko moderního člověka se nám zdá být právě opačné. Obrovský pokrok, který západní lidstvo v posledních staletích zaznamenalo a který je přivedl z poroby, hmotné bídy, beznaděje a intelektuální ubohosti do nynějšího stavu vyspělé civilizace, byl způsoben nepředpojatým, nemetafysickým, objektivním, kritickým, na empirii založeným studiem všech aspektů reality. Byl důsledkem toho, že moderní člověk podrobil neúprosné kritice všechna neověřitelná dogmata, všechny t. zv. „věčné principy“ a metafysická zdůvodňo-

vání, všechny theologické „věčně platné pravdy“; byl důsledkem toho, že odmítl staré myty a nastoupil obtížnou, avšak heroickou a úspěšnou cestu logicko-empirického poznávání vnějšího světa, sebe sama i společnosti. Požaduje-li dnes někdo, aby lidstvo opět nekriticky přijalo starý metafysicko-theologický myšlenkový systém, pak si alespoň musí uvědomit, co to v důsledcích znamená. Musí si být vědom toho, že by tu šlo o opuštění cesty, kterou lidstvo nastoupilo v posledních několika státech, cesty, která jej přivedla k poznání struktury atomu, neživé i živé hmoty; a která jej přivádí k poznání mentálních a společenských procesů. Konec konců by to znamenalo vzdát se i skvělých konkrétních výsledků tohoto poznání, intelektuální resignaci, skok zpět do područí starých mytů a autorit — dobrovolný návrat do středověku.

Mravní normy moderního člověka nevisí ve vzduchu, jak neprávem soudí autoři dopisu K.A.; jejich původ a průkaznost nejsou neznámé. Srovnávací ethika, sociologicky orientovaná historie a anthropologie učí, jak se různé mravní normy utvářely a vyvíjely na různých místech a v různých dobách. Kriteriem pro člověka „zde a nyní“ jsou *empiricky zjistitelné a racionálně uspořádané biologicko-psychologické a sociálně-kulturní potřeby civilisovaného lidstva*. Na těchto potřebách jsou budovány *humanitní ideály* moderního člověka, který si uvědomuje a kriticky srovnává potřeby a přání svá, svých bližních, objektivní možnosti a důsledky svých zamýšlených činů. Na otázku „co mám dělat“ nedává mu již odpovědi autoritativní theologické dogma nebo neověřitelná pompésní sentence metafysická. Empiricky získané poznání spojené s racionální, kritickou úvahou dokáže odpovědět na otázku „co má být“ podobně, jako věda dokázala odpovědět na otázky, týkající se struktury atomu či planetárních systémů.

Archaické mythologie neobstojí před kritickým pohledem současného intelektuála. Ostatně mnozí z těch, kteří je verbálně vyznávají, jim již ve skutečnosti plně nevěří. Jsou-li postiženi zápallem plic, nevysvětlují tento jev „absencí Boha ve světě“ a nespolehají se ani na Jeho intervenci; právem důvěřují aplikované vědě (v tomto případě medicíně), která se vyvinula jako součást onoho moderního nazírání na svět, které ve své filosofii popírají. Jen v psychologických, sociálních a ethických problémech nemají dosti síly, aby i tu důvěřovali v lidský rozum a metody vědy. Vnitřně rozervaní utíkají ze zápasu a pohodlně se vrhají do náručí starých mytů,

marně doufajíce, že tímto způsobem snáze vyřeší své problémy.

Dogmatik, který buduje mravní normy na tuhém podkladu metafysicko-theologického systému, často přehlíží důsledky svého morálního systému v praxi, které jsou nezřídka v přímém protikladu k tomu, co původně zamýšlel. Přehlíží na příklad, že člověk, který byl naučen pevně spojovat veškerou mravnost s určitým systémem metafysicko-theologických dogmat, často ztrácí veškeré mravní zábrany a kriteria, jakmile počne pochybovat o platnosti oněch základních principů: konkrétním společenským důsledkem vyhlášeného dogmatického mravního systému je potom jen zvýšená nemravnost. (Typickým příkladem v tomto směru byli ruští revolucionáři 19. toletí; když jednou zapochybovali o platnosti iracionálních dogmat pravoslavi, byli nevyhnutelně puzeni i k negaci veškeré mravnosti s tímto theologickým systémem spojené: tak skutečným důsledkem pravoslavného dogmatismu nebylo mravné chování, nýbrž nihilismus a terorismus. Tentýž proces se ostatně odehrával i jinde.)

Postačí, uvedeme-li tu ještě jeden příklad, v němž zvláště mezi dogmatickými moralisty panuje přímo gigantická konspirace mlčení, po případě lhaní. Jde o theologickou sexuální morálku, morálku rigorosní, dogmatickou, rozumně neudržitelnou, která, ač v praxi i svými hlasateli mnohdy obcházena, dosud platí za oficiální normu. Tato morálka „absolutní čistoty“, která nesporně v našem století ztratila svou společenskou funkci již měla v dobách dřívějších, byla a je příčinou komplexů, neuros, pocitů viny a jiných individuálně-psychologických i společenských chorob v měřiku přímo obrovském. Vede k těžkým psychickým poruchám, které neprospívají nikomu, vyjma snad psychiatrům a psychoanalytikům, čerpajícím odtud velkou část své klientely. Co je však důležitější, tato theologická sexuální morálka vede také k tajnůtkářství, pokrytectví, lhaní, dvojí morálce, sebevražednosti; kompensací pak často k agresivnosti, sadismu, brutalitě. Apodiktická morálka absolutní „sexuální čistoty“ pomohla vytvořit hordy psychopatů, z nichž totalitní režimy s oblibou čerpají své nejaktivnější stoupenky. A to je jeden z mnoha možných dokladů toho, jaké důsledky mívá moralistický dogmatism v praxi.

Tuhé spojování ethiky s metafysicko-theologickými dogmaty (která mimochodem často bývají interpretována tak, aby sloužila „potřebám hnutí“ a nikoli potřebám lidským) vede u jedněch k pasivitě, defaultismu a spoléhání na zásah „z onoho světa“, u jiných pak k nesnášenlivosti a dogmatickému autoritářství. V mnoha svých

výstřelcích je to cesta iracionální, obskurantistická, cesta dávné minulosti.

Historicky pojímáno, řecká a křesťanská tradice nepochybně patří mezi hlavní a nejcennější složky, z nichž vyrostla současná západní civilizace. Dospělý muž však není výlučně determinován myšlením a chováním jinocha. Platon není posledním slovem filosofie a katolická (a žádná jiná) theologicko-metafysická dogmatika není posledním slovem myšlení a jednání moderního člověka.

Je dlouhá řada konkrétních problémů, v jejichž rozboru a řešení je úplná shoda mezi autory dopisu K.A. a těmi, kteří zastávají zde načrtnuté stanovisko. Oba myšlenkové směry se nepochybně shodují v mnohých, často i základ-

ních hodnotách. Společné věci bude na prospěch, soustředí-li se obě strany na konkrétní otázky a úkoly. Při jejich řešení nikterak nepomohou theologicko-metafysické these; nepomohou pojmy, jako „absolutní Intelekt“ či „absolutní Pravda“, ani tenkrát, jsou-li psány s velkými začátečními písmeny; nepomohou úvahy o tom, zda máme či nemáme „nárok na existenci“. Pomůže jen odhodlaný, kritický, racionální postoj moderního člověka; člověka, který si uvědomuje, že na bedrech jeho a jeho spoluobčanů spočívá plná odpovědnost, že on sám a jeho druhové jsou jedinými tvůrci mravního řádu na této zemi, že přítomnost a budoucnost lidského pokolení je v lidských rukou.

H. J. Hájek (Londýn).

NEUTRALISMUS VE FRANCII

F. LISTOPAD (Paříž).

VE FRANCII se za poslední tři léta vyvinulo hnutí, které s koketností odmítá název „neutralistů“, aby jím nakonec podepsalo volební plakáty. Neboť nic není neutralistům milejší nad toto jméno; pochopitelně: tímto termínem inspirují možnost klidu (maloměšťácký překlad slova mír), možnost neúčastnit se, možnost soudcovat, možnost být „mimo“. Jestliže neutralismus je možný, to všechno je rovněž v dosahu možnosti. Málokomu je tato iluze nepřijemná, nebyti ovšem ilusí. Neutralismus, který před volbami byl nucen přesněji formulovat svoje stanovisko, dokázal tuto ilusornost, ale také zdánlivě naivní, rafinovanou prolhanost.

Je to skupinka intelektuálů, která infiltruje veřejné mínění pomocí dvou velmi různorodých časopisů. Deník „Le Monde“, a především jeho ředitel Beuve-Méry (značka Sirius) z podivné vášně k objektivitě a jasné analýse zapomíná soudit a hodnotit. Říká asi toto: tam je Sovětský svaz a tam jsou Spojené státy. Sovětský svaz má obavu z obklíčení, proto zbrojí, připravuje se a posiluje lidové demokracie. Nechce však válku, není tudíž imperialistický. Politická prestiž Spojených států je často neúměrná jejich vnitřní hodnotě, je to mladý, politicky nezkušený stát. Jeho politika je nejistá a opírá se především o vojenskou a hospodářskou sílu. Nechce válku, ale nemá psychologickou zkušenost, jak se jí vyhnout. — Z některých takových, zdůrazňuji, velmi bystrých a logických článků, můžeme vyrozumět, že je patrně třetí

možnost: psát v pařížské redakci tyto chytré články. Čili neutralismus. — Týdeníkem neutralistů je orthodoxní l'Observateur, redakčně složený z několika bývalých redaktorů deníku Combat a vedený Claude Bourdetem, bývalým šéfredaktorem „Combatu“. Zde jsme u pramene autentického neutralismu, který se dokonce vydal za volebními úspěchy ve francouzských červencových volbách. — Při své americké návštěvě Pleven slíbil, že Státní departement o neutralismu ani neuslyší. Pleven správně odhadl nepatrný politický vliv této myšlenky — 20.000 hlasů v Paříži, nula mandát ve Francii. Jenže pravé pole působnosti neutralistů je jinde. A je mnohem nebezpečnější než případně nějaký mandát mezi více jak šesti sty poslanci. Jestliže nemá Washington ucho jen politické, neutralisté pro něj nutně existují. Neutralisté, to jsou psychologické podmínky francouzských intelektuálů, alespoň jejich části.

PRYČ OD WASHINGTONU.

Předvolební program, který se, jak jsme řekli, z nutnosti a nerad vykristalisoval a definoval, říká zhruba toto: Pryč z Atlantického paktu, který nás vykořisťuje a který znervosňuje Sovětský svaz. Dělejme politiku nezávislosti a neutralismu (nikoli neutrality, k tomuto rozdílu se ještě vrátíme) a i když za nynější světové situace náš akt nepovede rovnou ke všeobecnému odzbrojení, Francie a Evropy především, povolí mezinárodní napětí, vyvolá důvěru Sovětského svazu a postaví naši zemi do úlohy iniciátorky

nového mezinárodního uspořádání. — Hezká slova. Nebezpečná, protože lichotí. Podle nich Francouzi budou dělat svoji politiku, protože jsou Francouzi, dále protože jsou Evropané, a ještě dále protože chytrost nejsou žádné čáry a nezbrojit je levnější než opak.

Nestálo by to snad za řeč, kdyby skutečně 20.000 pařížských intelektuálů neuvěřilo těmto návrhům. 20.000 učitelů, profesorů (několik universitních profesorů bylo na kandidátce), studentů, umělců, vyšších úředníků. Jean Paul Sartre, jistě znamenitý theoretik existencialismu, byl oficielním řečníkem na jedné z předvolební schůzi v Latinské čtvrti, kde prohlásil m.j., že „není neutralistou, ale jejich sympatisantem“, zatím co v divadle Antoine, několik stovek metrů dál, mu hrají nové drama o lidech, kteří angažují svůj život pro svobodu. Zdá se, že vůbec více věcí zde nesouhlasí. Není neutralismus pouhým latentním protiamerickým komplexem kultivované Francie a Evropy? Sartrovo a tisíců ostatních „pryč od Washingtonu“ a někde až „pryč od Ameriky“ není jen politicky naivní reakcí? Není jen v pravém slova smyslu nepolitickým aktem? Což se tu nemluví o Marshallově plánu a Atlantickém paktu jako by šlo o výměnu studentských stipendií? Vedoucí neutralisté jsou však osvícenější a vědí, co činí. Neutralismus pro ně není apolitické hnutí či latinský smysl pro anarchii, nýbrž naopak: hnutí vysloveně politické. Skončit s Atlantickým pakt, nezbrojit či částečně odzbrojit, nebýt komunistou, ale jít s nimi, to je věru cenný úpis s ďáblem. Malý doklad o politické rafinovanosti: na jedné ze schůzí se zeptal jeden z protirečníků, kde budou neutralisté sedět v parlamentě, budou-li zvoleni. Je jasné, že by seděli mezi socialisty a komunisty, pokud by snad s posledními později nesplynuli. Řečník však odpověděl: „Seděli bychom vedle socialistů.“ Jiný řečník odsoudil Francův režim jako nesvobodný. Zeptal jsem se, jaký je názor neutralistů na lidové demokracie. Odpověď: „Neutralisté se nechtějí v zahraniční politice míchat do cizích záležitostí.“

Celé hnutí neutralismu, jeho posice, je vědomá demoralisace intelektuálů. Je to velmi obratný, šovinistický defaultismus. Nemá nic společného s tradičními levicovými skupinkami ve Francii a Itálii, s anarchistickými a trockistickými frakcemi. Neutralismus svou vnitřní dialektikou „národních osvoboditelů“ a „francouzské hrdosti“ je čistý stalinský útvar.

NEUTRALITA A NEŮTRALISMUS.

Švýcarsko je neutrální. Pandit Nehru nazývá svou politiku „dynamickým neutralismem“.

Nedejme se mýlit, naši francouzští přátelé jsou z jiného pytle. Nejsou neutrální, jsou neutrální. Švýcarsko zůstane v případě konfliktu neutrální; jeho neutralita je státní myšlenka, ideologie. Neutralismus není neutrální již před konfliktem a podlamuje nejen na př. ideu západní svobody, ale kdyby se instaloval ve Švýcarsku, podlamoval by tuto neutralitu také. Neboť neutralismus je úmysl vyvést z rovnováhy sám princip dnešního postoje západního světa, k němuž Švýcarsko je formálně neutrální, ale k němuž neutralisté jsou velmi konkrétně angažováni, čili nikoli neutrální. — Neutralisté se m. j. snaží předstírat, že mají mnoho přátelských skupinek po západní Evropě (Bevan v Anglii, jehož dopis, těžko zjistit, zdali autentický, se po schůzích četl), ale ani slovem se nezminili o pravém neutralismu, jakým je vedeno Švýcarsko. Nic není vzdálenější neutralismu než neutralita.

ZAVĚREM.

Bylo by omylem se domnívat, že tito vedoucí neutralistů, kteří mají peníze na to, aby si vydržovali svůj čaopis, a kteří jsou většinou synáčky z nejlepších pařížských rodin, jsou to, čemu se kdysi říkalo „kavárenští komunisté“. Kdyby se byli zrodili na přelomu století, snad by je to bylo čekalo. Tito však prožili nehezkou válku ve Francii, porozuměli novým pojmům, které přinesl do Evropy Hitler a Stalin, porozuměli mnohem více kázni, dialektice i pracovním táborům než procítili spontánní touhu po spravedlnosti a socialismu. Jsou to intelektuálové, kterým vlastní nihilismus dovolil se stát podivnými souputníky komunistů, a jen několika z nich opravdu a upřímně slovo komunistus alespoň v něčem vadí. Proč ti ostatní nejsou komunisté? Na to není odpověď jedna. Ale zábrany jsou často jen — taktické. Francouzský spisovatel Rounault prohlásil, že se raději setká s „chlupem, který svatě věří na Stalina a stále to říká, a bouchá ještě k tomu do stolu“, zatím co tito vyfintění neutralisté chladně pracují pro Moskvu, ačkoliv říkají Paříž s nejžhavějším přízvukem.

Francouzské volby měly velmi zajímavý průběh a byly velmi podrobně komentovány světovým tiskem; na neutralisty, kteří nebyli zvoleni, se zapomnělo. Ale těch 20.000 pařížských občanů, kteří jsou vzdáleni a mají jako takový vliv, těch 20.000 Francouzů uprostřed roku 1951 nicméně volilo stranu trojského koně. Volilo zradu, rafinovanou a čistě zbalenou zradu, ať již z naivity, z únavy či ze zrádovství.

PANOPTIKUM UTOPIÍ

MIROSLAV RAŠÍN (Již. Amerika).

II.

Do hospodářské historie vtrhla vítězně myšlenka demokracie, liberalismu, jež se filosoficky hlásila pod názvem osvícenství již od doby pozdní renesance. Vtrhla nikoli francouzskou, nýbrž americkou revolucí, nikoli Adamem Smithem a jeho klasickou školou liberální, nýbrž fysiokraty. Člověk jako společenská jednotka, jeho schopnosti jako východisko výroby, jeho svoboda jako nevyšší zákon společenského řádu setřásly marasmus Evropy, jež viděla úspěchy pionýrů Nového Světa, jež se na těchto zásadách zakládaly. Zavržení omezujících řádů feudálních, jež brzdily ducha, deroucího se ke světlu a vztahujícího ruku po ovoci netušeného blahobytu, jež slibovala technická věda, vyvolalo to, co známe pod pojmem průmyslové revoluce. Obraz společnosti se od základu změnil. To, co získala v obrovských hodnotách hospodářských, platila chaosem sociálním, a platí dosud chaosem sociálním i mravním.

Není proto divu, že reformátorské snahy nových utopistů se obracely čím dále tím více k hospodářské stránce lidské činnosti jako domnělému kořenu zla.

Etienne Cabet je v řadě utopistů kombinací českého pojmu „potrhlý“, anglického „crank“ a francouzského „détraqué“. Pro svoji „Icarii“ čerpal z Tomáše Mora, Morellyho a Babeufa. Je to ta nejhroznější, nejbeznadějnější utopie, jaká kdy byla vymyšlena: „Pruský kasárenský dvůr je proti ní pln romantiky a kouzla.“ Icarie má sto přesně stejných provincií, každá z nich 10 stejných obcí. Každý dostává tutéž stravu a v tomtéž množství. Tytéž uniformy, na nichž je označeno stáří pohlaví, zaměstnání. Aby rozdíl postav nezpůsobil hospodářskou nerovnost, jsou všechny uniformy stejně velké, avšak z pružného materiálu, který se postavě přizpůsobí. Soukromého vlastnictví není. Zaměstnání určuje stát. Každá obec vydává jediný časopis se zprávami bez komentářů. Myslí čtenář, že se opakují? Nikoliv. Cabet pro Icarii neproléval krev jako Babeuf. To je jediný rozdíl mezi oběma.

Tato potrhlost našla uskutečňovatele. Cabet našel několik set „détraqués“, zajistil si milion akrů v Texasu a r. 1848 založil Icarii. Za rok opustili Texas a pokusili se znovu v Nauvoo. Za osm let, v chudobě a nespárech skončila Icarie vyhnáním Cabeta.

Zase to byly lidské vlastnosti, s nimiž rovnice $2 + 2 = 4$ nepočítá, jež provedly nematematický, avšak hmatatelný důkaz hospodářské pravdy. V hospodářské sféře „kolektivistické“ podniky mohou existovati jen potud, pokud mohou čerpati stále nové síly z hospodářského systému soutěžního či soukromopodnikatelského, jinak se beznadějně shroutí. Příčinu není těžko nalézt: odstraněním účinného podnětu výroby a zavedením jakéhokoli nespravedlivého rozdělení statků — jímž je rovný podíl bez zřetele na schopnost a námahu — probouzí pocit hněvu, křivdy a nenávisti, jež paralyzuje činnost, snižuje výrobu na minimum a rozkládá společnost spory a násilím“. (F. J. C. Hearnshaw.)

Mnohem střízlivější, mnohem kompromisnější, ba možno říci přímo oportunistická, byla utopie Roberta Owena. Jeho „bete noire“ není soukromé vlastnictví a kapitál, nýbrž soutěž tržního hospodářství. Nevycházel z vyvlastnění kapitálů, nýbrž ze stálého tvoření nových. Jeho utopie není kolektivistická, nýbrž kooperativní. Co je na ní utopického tedy? Dogma, že člověk je vytvářen prostředím ve kterém žije. To je materialistický determinismus. (Protiargument: je-li člověk vytvořen prostředím, nemůže toto prostředí změnit.) Chyba rozumové úvahy Owenovy je v tom, že vliv prostředí povýšil na výhradnost, výlučnost, jedinnost. Mravně tento princip znamená popření zásluhy i zodpovědnosti, viny, trestu, odměny, hanby. Člověk je takovým, jak byl stvořen prostředím. Domyšleno hospodářsky: Owen egalizuje potřeby, poněvadž není zásluhy. Vždyť větší inteligence, schopnosti, síla i pracovitost jsou jen důsledkem okolností!

Owenovy kooperativní kolonie, jež měly být vzorným, krásným prostředím a měly vytvořit nové, krásné lidi, zanikly stejně jako pokusy jiné. A to z týchž důvodů: spotřební komunismus je v rozporu s lidskou i tou nejušlechtlejší přirozeností, neboť člověk je sociální i asociální zároveň. Nelze tvořit společnost za předpokladu, že se podaří potlačit v lidech dynamické podvědomí. Ale i to ani v nejkrásnějším prostředí!

Nicméně Owen, který se neomezil jen na vymyšlení utopií a usiloval o řadu dalších reforem sociálních v dané společnosti, si zaslouží pozornosti i mimo dusný prostor Panoptika. A

proto se s ním rádi setkáváme kdykoli je řeč o družstevnictví a decentralisaci hospodářství.

Stejně rádi se setkáme s Charlesem Fourierem, současníkem Cabetovým i Owenovým. I on byl „détraqué“, polobláznivý starý mládenec, který se dopustil velké chyby tím, že jsa nadobyčej pronikavým a přímo prorockým kritikem správně předvídaného vývoje sociálně-hospodářského řádu, chtěl nedočkavě vnutit řád nový, utopický. Jsou to známé Falanstéry. Jeho, v mnohém směru správná a předvídavá kritika tušeného monopolismu, z níž vychází ke své utopii, je steskem po zaniklém řádu dirigovaného hospodářství korporativního a quasi patrimonialních malých celků feudálních. Jeho falanstery jsou čirým spekulativním snem, t. j. směsí rozumového schematu s nerozumným sněním: lidstvo bude rozděleno ve falanstery o 1500 osobách, jež budou soběstačné (reminiscence: feudální hrad s podhradím), spojeny ve světovou federaci pod Omniarchem v Cařihradě, jež bude mít ku pomoci tři Augusty, dvanáct Caesariu a dvanáct tuctů Kalifů (reminiscence: feudální svatá říše římská). A snění téměř verneovské: severní záře bude hlavním zdrojem světla a tepla všeho lidstva, lvi budou tahat vozy, lodi budou ve vleku velryb, moře bude přeměněno v sladkou limonádu, slepice budou snášet tolik vajec, že by se jimi za šest měsíců zaplatil celý britský dluh. Tolik o basi hospodářské. A nyní sociální uspořádání: Všech 1500 obyvatel falanstery bude žít v jediném domě, všichni budou pracovat, poněvadž lidem je přirozeno pracovat, ale práce bude svobodná: každý bude mít volbu, kdy a co bude dělat. Manželství nebude, sexuální přitažlivosti nebudou kladeny meze. Každému se dostane životních statků podle potřeby. Jakýkoli přebytek (je vidět, že optimismus Fourierův neznal mezí) bude rozdělen takto: 5/12 práci, 4/12 kapitálu a 3/12 talentu.

Na myšlenkách Fourierových je nejzajímavější to, že právě tyto nesmysly našly přívržence ne bezvýznamné, neboť mezi nimi nalézáme R. W. Emersona, Nathaniele Hawthorna, A. Brisbane a j. Více než třicet falanster bylo uvedeno v život. Spotřebovaly kapitál investovaný do nich ideálními snílky a rozešly se v nepřátelství, znechucení, rvačkách a studu. Rekord trvání byl 9 let, průměr 15 měsíců.

Příčina nezdaru: společnost není ani algebra ani geometrie. Nikoli pracovat, nýbrž nepracovat je přirozený zákon. Samčí egoismus a nikoli promiskuita je sexuální zákon lidí i všech vyšších tvorů. Člověk není tvor stádní, nýbrž individualista.

Naše prohlídka Panoptika se pomalu chýlí ku konci. Stojí před námi Louis Blanc, postava revoluce 1848 v Paříži, a výmluvně ukazuje na svazek „Organisation du Travail“ jakoby pokračoval ve své obhajobě, že není zodpověden za smrt a zranění 16.000 lidí červnového povstání onoho roku. Snad opravdu není zodpověden. Okolnosti, slabost Lamartinovy vlády mu spíše vnutila politickou příležitost, aby se pokusil o uskutečnění utopických „společenských dílen“. Dnes, kdy známe množství výrobních družstev, se nám jeho myšlenka nezdá ani tak utopickou. Jen start k ní byl pochybený, počáteční myšlenka totiž: každý má právo na práci minimálně placenou. A v revolučním zmatku to znamenalo, že všechna spodina se hrnula do státních dílen a překládala „právo na práci“ do svého nářečí jako „právo na mzdu“. Výsledek byl krach a zrušení dílen. Odpověď 120.000 členů dílen: vzbouření. Bilance tří denního krveprolití: 16.000 obětí a útěk Blancův do British Museum a sepisování obhajoby dobře myšleného systému s koncem, za než není autor zodpověden. Systém sám, jež od Owenovy a Fourierovy myšleky (i pozdějších křesťansko-sociálních družstevních systémů) se liší dovoláváním se státní kapitálové pomoci a dozoru, není v pravém smyslu slova utopickým, i když s ním nesouhlasíme. S Louis Blancem se setkáváme v Panoptiku spíše z toho důvodu, že má s ostatními postavami společný postoj ke svému projektu: před uskutečněním se nemůže nic vyrovnat autorově sebedůvěře a důvěře v nekonečně velký prospěch, kynoucí z realistické utopie. Jakmile se přikročí k realizaci, nutně projekt ztroskotá. A po katastrofě jsou nevyčerpatelné důkazy pro vysvětlení, že projekt neztroskotal pro vlastní v něm samotném tkvící vady a nedostatky, nýbrž chyby a vady se zjišťují právě mimo projekt. Zdaž to není důkaz právě pro to, že projekt byl nedokonalý, poněvadž počítal jen s pozitivními veličinami, vědomě a abstraktně vybranými (opět vůle jako princip řídicí!) a ztroskotal právě na tom, že nepočítal s veličinami nepředvídanými. Dvě a dvě nerovná se vždy čtyřem!

Ve zvláštním výklenku, právě naproti Gaiu Gracchovi Babeufovi, stojí postava všem známá a přátelsky kyne svému protějšku. Tento šedivý muž s plnovousem je Karl Marx.

Slyším otázku, proč není v galerii Lenin a Stalin? Lenin má panoptikum vlastní v Mausoleu v Moskvě. Ohledně Stalina pak stačí říci, že žíví do panoptika nepatří a jeho utopie teprve na své ztroskotání čeká, až padne násilí, kterým jedině se drží.

LIDÉ A UDÁLOSTI

Požádali jsme šéfa mnichovské redakce Radia Free Europe, Pavla Tigrida, aby nám pověděl o dosavadní práci a zkušenostech mnichovské vysílačky.

Nebylo snadné nalézt, vyškolit a v obětavý, pro práci nadšený team stmelit na 150 Čechů a Slováků, většinou lidí, kteří nikdy předtím nepracovali v rozhlasu a neměli odborných znalostí či zkušeností. Nesčetné hlasové zkoušky, zájezdy do uprchlických táborů, obrovská korespondence s našimi lidmi po celém světě, překonávání technických i legálních potíží, budování vysílačky, budov a podobně, odborné školení, kursy — to všechno předcházelo květnovému zahájení. Kdo pracoval v rozhlasu ví, co spotřebuje na vypětí, materiálu i inteligenci denní jedenáct a půl hodinový program, a jaký je to úkol, uvážíme-li že nemáme v tomto případě zázemí, jakým v normálních poměrech bývají university, knihovny, divadla, úzce spolupracující s rozhlasem. Domníváme se, že dokázat toto všechno v šesti měsících přípravných prací, není zahanbující výkon. Rozhodně rozhlasová stanice Svobodná Evropa nezklamala důvěru šestnácti milionů amerických občanů, kteří finančně umožnili vybudování této stanice: Češi a Slováci, členové RFE teamu, dokázali, že je možné takovouto stanicí udržovat a řídit a že je možné dosáhnout poměrně v krátké době značných politických a propagačních výsledků. Domníváme se, že se tak otevřela cesta i pro ostatní politické emigrace ze zemí za „železnou oponou“ k vybudování podobných vysílaček. Význam takovéto sítě rozhlasové služby pro satelitní země nelze přecenit: i pro politické emigrace tato těsná ideová a politická spolupráce může přinést dobré ovoce.

Jaký je ohlas nové vysílací stanice v Československu po prvních čtyřech týdnech práce?

Podle dosud kusých informací, jež ani zdaleka nekryjí všechny části a všechna větší města naší republiky, lze říci souhrnně asi toto:

1. vysílání vzbudilo obrovský rozruch mezi demokraty i komunisty; pro demokraty je vysílání důkazem, že Západ na Československo nezapomněl a že jej hodlá podporovat v boji proti komunismu všemi prostředky, které jsou k dispozici. Pro komunisty je pak důkazem, že studená válka přešla do dalšího zostřeného stadia a že je nyní nutno počítat s velkým nepřítelem, který je stále a všude přítomný, který odhaluje komunistické plány a triky, který tak-

řka okamžitě reaguje na všechno, co se v ČSR děje, říká a píše, který má své zpravodajství zorganizováno uvnitř země, který pranýřuje komunistické ideology, který jmenuje agenty státní bezpečnosti, nelidské dozorce ve věznicích, který nahlodává i tu poslední důvěru, kterou režim ještě mají někteří řadoví komunisté.

2. Vysílání je posloucháno ve všech vrstvách obyvatelstva, ve městech i na vesnicích, v Čechách i na Slovensku. Kritika nového programu je vesměs příznivá. Podle došlých informací oceňuje se nejvíce program „Vzkazy domovu“, v němž se varuje před agenty STB a nelidskými dozorci a v němž uprchlíci posílají vzkazy svým příbuzným a přátelům domů. Posluchači oceňují dále nejvíce zpravodajství, které stanice vysílá přesně v každou celou hodinu; posluchači chválí objektivitu zpráv a jejich zřejmou věrohodnost. Volání po satirickém programu a po informacích o životě a tvorbě na Západě je obecné.

3. Vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa je rušeno od prvních dnů čs. komunistickou vysílačkou, zvláště určenou pro tento úkol. V krajích, ležících blízko této rušičky, je poslech velmi špatný, ve večerních hodinách často nemožný. V jiných oblastech je poslech rušený, avšak srozumitelný, v některých částech země pak bezvadný ve dne i v noci. Podle předběžných zpráv je možno říci, že se komunistům nepodařilo opravdu účinným způsobem vysílání rušit.

4. Nejlepší důkazem toho je diplomatická nota, kterou ministerstvo zahraničních věcí odevzdalo americkému velvyslanectví v Praze 21. května 1951. Protestuje se v ní proti nové rozhlasové stanici velmi ostře, uznává se, že je to stanice silná a že představuje další nepřátelský krok Spojených států proti Československu. Je nasnadě, že by pražská vláda nevydala tuto notu (jejíž zveřejnění a řada polemických článků v českém a slovenském tisku získaly stanici statisíce nových posluchačů), kdyby ohlas a popularita rozhlasové stanice Svobodná Evropa nebyly opravdu velké. Ostatně i další útoky na tuto stanici, oficiální i novinářské a rozhlasové, příkaz ministra Noska národním výborům, aby ze všech sil potíraly novou „lavinu lží“, takřka denní polemiky s novou stanicí v českém komunistickém tisku — to všechno jsou důkazy, že vysílačka se takřka přes noc stala v hodnocení pražského režimu, nepřítelem číslo jedna.

Pavel Tigríd (Mnichov).

TITO reformuje hospodářský život Jugoslaviie. Kdybychom sledovali stupně, po nichž klesaly jednotlivé státy po válce do sovětské politické moci, zjistili bychom, že každému z nich odpovídala nová forma organizace hospodářské. Linie politického a hospodářského vývoje vždy souběžně vedly k stejnému výsledku.

Paralelita ta je jistě dána především materialistickým názorem komunistickým. Přesnost, s jakou se vždy po krátkých obdobích neomylně projevila, plyne však nejen z komunistické filosofie, ale také taktiky a především faktu, že stalinové vydání komunismu zná jen jednu šablonu pro úpravu života politického a hospodářského — šablonu sovětskou. Vůle žádné z komunistických stran — i když se staly stranami výlučně vládnoucími — nebyla dost silná, aby aspoň v hospodářské sféře sovětský vzor upravila podle místních podmínek. Různost hospodářských předpokladů hrála v praktické aplikaci malou roli a kdyby Duch praotce Marxe sestoupil na zemi a pozoroval činnost svých žáků, nepochybně by se s hnusem odvrátil od takového nedbání základních principů svého učení.

Je zajímavé srovnání vývoj Československa a Jugoslaviie. Když první delegace jugoslávské přicházely v letech 1945-46 do Prahy, přicházely ze země, jež hned po válce rázem plně přijala ruské formy jak v politické tak v hospodářské sféře. Československo, které právě provedlo svoji nacionalisaci a snažilo se vytvořit nový typ hospodářství na přechodu k socialismu, spatřovalo příčiny jugoslávské intransigentnosti v nepochopení hospodářských potřeb země, přirozeném u vůdců, kteří přišli do Bělehradu přímo z hor a lesů. Dnes se však role obrátily. Komunistický šroub přitažen na nejvyšší stupeň vyloučil u nás jakýkoli ohled na místní potřeby hospodářské a organizace našeho průmyslu je dnes někdy radikálnější komunistická než v samém Rusku. Tito naopak zachovává tlak šroubu politického uvolňuje jej pokud jde o hospodářství. Pohybuje se opatrně, vyhledává nové posice rovnováhy politicko-hospodářské a není si patrně sám jist, zda se jí přiblížil. Fakt, že komunistická ideologie sama neskytá podklad pro praktický konstruktivní program, poskytuje jeho hledání ráz originalnosti, obdobný ruské pouti za dnešními výsledky.

Podle toho, co až dosud bylo v Bělehradě rozhodnuto a o čem se uvažuje, se zdá, že Tito se chystá radikálně opustit ruské schema hospodářského plánování. Místo autoritativního řízení, zasahujícího i do nejposlednějších detailů, má napříště nastoupit systém volné hry nabídky a poptávky a tedy volné soutěže mezi podniky a nacionalisovanými či družstevními. Do jaké

míry snad i mezi nově vzniklými soukromými, nebylo dosud pro obor průmyslu naznačeno. Jugoslaviie se již vzdala dalších pětiletých neúspěchu pětiletky první. Aparát plánovací byl oslaben rozpuštěním celostátní plánovací komise i obdobných plánovacích komisí v jednotlivých republikách. Zrušení několika ministerstev mu předcházelo.

Z obnovení principu soutěžního plyne nutnost vrátit podnikům autonomii a svébytnost finanční. Končí hospodářství plánované ochrany a podniky v budoucnu mají být vedeny podle principů rentability. U podniků státně důležitých není však subvencování vyloučeno. Jak daleko Tito půjde v tomto bodě, ukáže praxe. Vedení osamostatněných podniků má podle nového zákona být svěřeno společně ředitelství a zástupcům dělníků. Princip ruského jednacího vedení je opuštěn ve prospěch demokratisace vedení. V tomto ohledu se jugoslávská reforma blíží československému stavu, jak se jeví v praxi. Náš průmyslový status sice jasně fixuje po ruském vzoru odpovědnost ředitele a zdůrazňuje jeho samostatnost, ale na druhé straně dává odborovým a politickým organizacím taková práva, že o jeho rozhodování lze sotva mluvit. Titova reforma je proto zajímavá spíše jako gesto politické. Chce demonstrovat, že v ruském systému, kde každá činnost podniku je podřízena plánu pocházejícímu z nadřazených míst, je dělnický vliv minimální a získati sympatie pracujících zdůrazněním jejich práv v novém uspořádání. Nový zákon neodpovídá dostatečně na otázku, zda nové závodní rady budou svobodně voleny všemi zaměstnanci a zda k členství v nich se vyžaduje legitimace komunistické strany. Budou-li ve vedení podniků jen osoby takto kvalifikované, pak asi z volné soutěže mezi podniky mnoho nezbude a povedou místo plánovacích orgánů stranické sekretariáty. Dělnictvo má dostati podíl na podnikovém zisku, není však dosud známo, zda půjde o zřízení fondů dotovaných ze zisků a určených pro sociální účely, či zda se bude jednat o přímou dividendu výtěžků. Jde tu patrně především o účinek psychologický, vyburcovat dělnictvo z dnešního letargického stavu.

Komentáře místních pozorovatelů těchto reforem očekávají odliv pracovních sil z průmyslu do řemesla a zemědělství a domnívají se, že dojde k uzavření řady podniků vzniklých na umělých plánovacích základech neboť neobstojí pod tlakem soutěže. Nevyklučují ani vznik nezaměstnanosti. Je otázka, zda Tito jak s ohledem na mezinárodní postavení Jugoslaviie tak z důvodů vnitropolitických může takovýto vývoj připustit. V době, kdy naléhavě potřebuje všechny prů-

myslové výrobky, sotva může akceptovati zavírání podniků. Politicky by to znamenalo nahrávání propagandě Kominformy. Lze tedy předpokládati, že reformy nebudou prováděny rychlým tempem, že dnešní stadium třeba spíše považovati za pokusné a demonstrační.

A. S. (Londýn).

*

SOcialistická Internacionála, která se před několika dny ustavila ve Frankfurtu, přinesla vedle obvyklých socialistických programových požadavků i některá pozoruhodná prohlášení. Sjezd se vyslovil pro překonání neomezené národní suverenity na mezinárodním poli a pro udržení a prosazení kolektivní bezpečnosti i za cenu obětí. V části, týkající se politické demokracie, se požaduje uplatnění základních lidských práv ve všech zemích. Demokracie předpokládá existenci více než jedné strany; má právo a povinnost bránit se proti těm, kteří zneužívají příležitosti jež poskytuje k tomu, aby ji zničili.

Výslovně se prohlašuje, že socialistické plánování nepředpokládá veřejné vlastnictví všech výrobních prostředků. Stát má pomáhat soukromým majitelům ve zvyšování výroby a zneškodnit jim zneužívání jejich moci. Všude, kde to je slučitelné s cíli plánování, má být hospodářská moc decentralisována. Hospodářský a sociální pokrok má mravní hodnotu, přispívá-li k osvobození a rozvíjení lidské osobnosti.

Pozoruhodnou řeč pronesl na zasedání socialistické Internacionály její nově zvolený předseda, generální tajemník britské Labour Party, Morgan Phillips. Zdůraznil nutnost jednoty demokratického světa a užil při tom slov, která z úst vedoucího socialisty stále ještě působí dojmem poněkud neobvyklým: „Dopustili bychom se zločinné krátkozrakosti, kdybychom neuznali, že politika dnešní americké vlády se vyznačuje takovou měrou osvícené a pokrokové nesobeckosti, jakou se málokterá země podobného významu kdy mohla pochlubit.“

Bylo by nesprávné přeceňovat přímý význam sjezdu a jeho resolucí. Vlády — ani socialistické vlády — se nikdy doslova neřídí programovými usneseními slavnostních kongresů. Co však zasluhuje pozornosti je skutečnost, že stále přibývá socialistů, kteří neulpívají na diskreditovaných dogmatech a kteří jsou schopni i odhodláni nově si promýšlet cesty, jimiž lze ve změněné situaci postupovat k původním sociálně-humánním cílům. Ony socialistické figuriny z panoptika, pro něž Sovětský svaz je snad trochu nesvobodným, nicméně však úctyhodným státem „socialistickým“ a Amerika zvržením hodnou zemí „kapitalistickou“, jsou ko-

nečně zatlačovány do pozadí. Počiná se prosazovat nové myšlení, založené nejen na staré ideologii, nýbrž opírající se i o nové zkušenosti. V theorii i v praxi se západní socialismus postupně zbavuje nebezpečných ilusí a napravuje své omyly z let třicátých a čtyřicátých.

H. J. H. (Londýn).

*

TRIBUNA, časopis Zahraničního ústavu v exilu, uveřejnil ve svém březnovém čísle dopis z Československa, který kritizuje činnost Skutečnosti. Skutečnosti se tu vytýká, že jest „málo levá“, a tento nedostatek levosti je vykládán jako neporozumění situaci v Československu kategoričkou větou: „Kritikové Skutečnosti nechápou domácí vývoj, a to ke škodě společného boje proti komunismu.“

Na tuto výtku členové redakční rady Skutečnosti nemohou odpovědět zkušenostmi z nynějšího Československa, poněvadž jsou už tři roky v cizině, mohou však odpovědět zkušenostmi z dob, předcházejících únorovým událostem. Z těchto zkušeností ovšem nemohou ani při nejlepší vůli vyvodit, že levost je nejlepší zbraň proti komunismu. O předúnorové straně sociálně demokratické na příklad jistě nikdo nebude pochybovat, že byla důkladně levá, ovšem nikdo ji nebude uvádět jako vzor chabrosti v boji proti komunismu. A bude-li někdo ze sociálních demokratů z těch dob vyzdvihován jako příklad, nebude se to zajisté dít se zřetelem k jeho levosti nýbrž k jeho charakteru, smyslu pro čest a spravedlnost a zkrátka k oněm vlastnostem a etickým hodnotám, o kterých marxismus nic nepraví, leda snad, že jsou buržoasní.

Ostatně levost rovněž nelze uvádět jako pohutku, která celou řadu lidí vedla protestovat proti komunistickému gestapismu a volit exil. A levost tedy také nebyla zakládajícím motivem Skutečnosti, ani tím, co spojilo její spolupracovníky, a ani tím, co jí získalo v zahraničí přízeň a důvěru. Naopak lze říci, že pojičkem tu bylo společné přesvědčení o naprostém krachu marxismu v oblastech mravních, o nedostatečném přírodovědném nazírání na otázky humanistické a o nutnosti dívat se na současný marasmus ve světě nejen jako na problémy hospodářské a sociální, nýbrž jako na problémy noetické, etické a konečně i náboženské. Tato hlediska ovšem nelze hodnotit jako milimetr víc levá nebo tři milimetry míň levá, což je zajisté jen jeden z hojných důkazů, že nikoliv všechno na světě lze měřit na levost. Zároveň ovšem nelze tvrdit, že zdůrazněné hledisko etické je necitlivé pro sociální spravedlnost a že by nechtělo vidět význam otázek sociálně ekonomických. Ovšem vidí je jinak nežli marxismus. L. M. (Mnichov).

MOSKEVSKÉ PROCESY

L. J. HAVRDA (Utrecht).

PŘI studiu (politického) monstre-procesu, máme-li na mysli ideální typ, je nejschůdnější cestou analýsa jeho politického účelu, jeho výsledků. Někteří odvážlivci se sice pouštějí do zkoumání jeho právního meritů; ty však nelze brát vážně. Neboť monstre-proces je prostředkem k dosažení politického cíle; s právem má jediné to společné, že tam vystupuje soudce a obžalovaný a že občas stimuluje zákonodárnou činnost (viz Lex-Lubbe). Poměrně málo pozornosti se věnuje estetické struktuře monstre-procesu. A přece, uvědomíme-li si, že takový proces musí apelovat k masám, aby bylo splněno jeho politické poslání, nutno estetický element pokládat za převládající.

Je pozoruhodné, že umění na politické procesy silně reaguje, a to i tam, kde má možnost svobodného vývoje. V totalitních státech, kde politiku a umění lze koordinovat, bývají monstre-procesy provázeny nebo předznamenány lavinou uměleckých produktů, vztahujících se k nim přímo nebo nepřímo. To platí zvláště o SSSR, kde došlo i ke groteskním, ale psychologicky vysvětlitelným případům, že umění glorifikovalo i oběti čistek. Krásný film „Dětství Maxima Gorkého“ je dostatečně známý příklad. Je také známo, že průvodci v Tretjakovské galerii podávali o jistém plátnu, představujícím popravu 9.000 vzbouřivších se vojáků, kterou nařídil Petr Veliký, docela jiný výklad po čistkách v Rudé armádě než před nimi.

Politický monstre-proces je výrazem politického konfliktu. Ale to není jeho specifickou vlastností. Jsou procesy — jako v případě Tuchačevského — které jsou výrazem politického konfliktu a jejich apel k masám je neobyčejně silný a přece nelze mluvit o monstre-procesu ve smyslu našeho ideálního typu. Specifický znak monstre-procesu je jeho estetická struktura (to neznamená, že je artefaktem). Jeho velký estetický potenciál je určen jeho sociální funkcí. Ve všech monstre-procesech — od Catiliny a soudů nad kacíři až po Dreyfusse, požár říšského sněmu, sovětské procesy a Norimberk — lze najít prvky rituální, dramatické a dokonce artistní. Ale svou sociální funkcí a strukturou se monstre-proces nejvíce přibližuje klasické tragedii.

Není náhodou, že Brechtovy avantgardní agitky jsou parafrází klasické tragedie. Neznamená to, že by tím Brecht vytvořil formu komunistického monstre-procesu (mám zde na mysli

„Die Massnahme“). Ta už byla dávno před Themistoklem a Catilinou, je po Norimberku a pravděpodobně nezmizí, dokud bude instituce monstre-procesu. V komunistické Číně se monstre-proces odehrává na veřejných prostranstvích a sportovních stadiích, za účasti davů diváků. Chór různých politických delegátů recituje během procesu politická hesla a žádá potrestání obžalovaných (namísto toho se někdy předčítají různé resoluce). Obžalovaní se přiznávají k vině. Jejich fyzickým zničením — zpravidla veřejnou popravou — je účet viny vyrovnán. Massová účast při procesech je nahražována moderním komunikačním systémem: ve většině případů lze mluvit přímo o propagandě, která zesiluje emocionální apel. Veřejnou popravu zastupuje vyhlášení rozsudku.

Rozdíl mezi klasickou tragedií a monstre-procesem je v konfliktu a katharsi. Kdežto při klasické tragedii šlo o konflikt morální, jde u monstre-procesu o konflikt politický. Jde-li v prvním případě o katharsi duchovní, jde u monstre-procesu o katharsi politickou, která se v SSSR nazývá výstižně „čistka“. Monstre-proces není nic jiného než sankcí k čistce, „morálním“ pláštíkem. Pareto by jej pravděpodobně nazval „derivátem“. Netřeba podotýkat, že monstre-procesy nemusejí být provázeny čistkami v sovětském slova smyslu. Fyzické zničení nebo odsouzení má v monstre-procesu jako v klasické tragedii především symbolický význam. Není nutno, aby rozsudky byly vykonány. Často jsou vyslovovány domněnky, že celá řada rozsudků smrti v sovětských monstre-procesech nebyla nikdy vykonána. Cizinci, odsouzení v „Šachty procesu“ a v procesu proti Metro-Vickers k trestům vězení, byli hned po rozsudku deportováni ze SSSR. Řada odborníků, odsouzených v procesu proti Ramzinovi a spol. k smrti, dostala nenápadně milost a zakrátko pracovali opět v sovětském průmyslu. Tak lze pokračovat až k Vogelerovi a Louwersovi. Účelem politického monstre-procesu je politická eliminace protivníka. Je-li doprovázena jeho fyzickým zničením, je určeno požadavky politické strategie.

Podobně jako klasická tragédie mívají monstre-procesy více aktů: jsou uváděny v seriích. Tak byl proces proti Zinověvovi, Kameněvovi atd. expositivní k procesu proti Pjatakovi, Radkovi a ostatním „trockistům“, který zase před-

znamenával proces proti Bucharinovi, Rykovovi a „pravíčákům“. Gradace je zřetelná, konflikt se rozvíjí a prohlubuje. Podobných případů lze uvést velké množství.

Nelze říci, že politické procesy jsou založeny na lži. Morální konflikt, na kterém je založena tragédie, také není lži; v estetické sféře je pravdivý. Fakta v politických procesech jsou nejčastěji polopravdami: Jagodu lze obžalovat ze zavaždění Gorkého a Krestinského z paktování s Němci. Nikoli však z toho, že tyto činy spáchali na vyšší rozkaz.

Komplex viny v monstre-procesu lze někdy hledat v čínech: vždy však v existenci obžalovaných. V tomto způsobu je tedy vina skutečná a pravdivá. Jako v tragedii, je stylisována. Nevede k pravému poznání zkoumat empirickou „pravdivost“ toho, co se před soudem odehrává; na to jsou tato fakta příliš krásná. Třeba však z alegorie monstre-procesu destilovat jejich vlastní, politický smysl.

★

Proces proti maršálu Tuchačevskému a generálům Jakirovi, Uborevičovi, Putnovi, Eide-mannovi, Korkovi a Primakovovi není monstre-procesem ve smyslu našeho pojetí, přesto však patří do serie procesů 1935-1938. Je pochopitelné, že byl tajný a že kromě strohé komuniké, uveřejněného 11. a 12. června 1937 v sovětském tisku, nebylo se sovětské strany nic podstatného oznámeno. Předmět líčení byl totiž nadmíru choulostivý: styky a spolupráce mezi Rudou armádou a německou Reichswehr.

Proces sám dělá dojem improvisace. Kromě Dreitserovy zmínky o Putnovi (při procesu Zinověv — Kameněv atd. v srpnu 1936), a kromě Radkovy poznámky o Tuchačevském v procesu v lednu 1937 — nemá tento proces exposice. S výjimkou Putny, který byl v roce 1937 odvolán z Londýna, kde byl vojenským attaché, nebylo známek, že by některý z těchto generálů upadl do nemilosti. Tuchačevský byl naopak 1935 povýšen na maršála a na jaře 1937 měl oficiálně zastupovat vládu SSSR při korunovaci krále Jiřího VI. v Londýně. Jeho účast byla teprve v poslední chvíli odřeknuta. Při obvyklé přehlídce 1. května 1937 stál ještě na platformě mezi generalitou R.A. a politickými představiteli SSSR. Obžalovaní byli pozatýkáni takřka několik dní před procesem; je možné, že do poslední chvíle nebyl jejich výběr definitivní. Rozhodně však NKVD nemělo čas vězně řádně „preparovat“; druhý motiv, aby proces byl tajný.

Nejvyššímu vojenskému tribunálu 11. června 1937 předsedal Ulrich, žalobu zastupoval Vyšinský. Zasedání se účastnili maršalové Budjon-

nyj, Vorošilov, Blücher, Jegorov a řada přítomných důstojníků byla krátce poté likvidována. Podle Vorošilova rozkazu č. 96 z 12. června 1937 byli obžalovaní generálové členy „zrádcovské, reakcionářské, vojenské fašistické organizace“, která tajně podryvala R.A. a rozvracela její morálku. Cílem této „bandy“ bylo, „likvidovat stůj co stůj a všemi prostředky sovětské zřízení v Rusku, vyhladit vládu sovětů a znovu nastolit vládu feudálních pánů a průmyslníků.“ Generálové byli dále obviněni ze sabotáže obrany SSSR a z přípravy porážky R.A. — v hrozícím vojenském konfliktu. Po této porážce se chtěli s pomocí svých „šéfů“, t. j. „militaristických kruhů jednoho fašistického státu“ zmocnit vlády v Rusku a za tuto pomoc měli zaplatit odtržením Ukrajiny. Těmto militaristickým kruhům prodávali soustavně vojenská tajemství SSSR. Podle extensí Krestinského, Rykova, Rákovského a jiných obžalovaných v procesu v březnu 1938 byli generálové ve spojení s trockisty a pravicovými úchylníky a nešlo o jeden fašistický stát, ale o státy tři, a to Německo, Japonsko a V. Britanii. Odtržena měla být nejen Ukrajina, ale i povodí řeky Amur ve východní Sibiři (ve prospěch Japonska) a Turkestan (ve prospěch Britanie). Kromě toho vyjednávali prý spiklenci s Polskem. Podle oficiálního komuniké TASS z 12. června 1937 se všichni obžalovaní přiznali: kromě toho byly soudu předloženy písemné doklady o jejich vině. Všichni obžalovaní byli odsouzeni k smrti . . .

Ve světě měl tento proces nesmírný ohlas; šlo o nejlepší sovětské vojevůdce. Celá tato aféra byla nevysvětlitelná a podezřelá. Nápadné byly tři okolnosti:

1. že průkazní materiál proti Tuchačevskému, o němž Vorošilov a různí představitelé strany mluvili, se nikdy neobjevil a nikdy nebyl uveřejněn;

2. že německá propaganda se nepouštěla do hlubších rozborů této čistky, že ji využila méně než mohla;

3. že několik měsíců po procesu Tuchačevského byli intrikami odstraněni ze svých míst ministr války maršál von Blomberg a šéf štábu Reichswehr, gen. Fritsch.

Již tehdy se ozvaly hlasy, že mezi těmito akcemi v Rudé armádě a v Reichswehr je vnitřní vztah. Mimo jiné vyslovil tuto domněnku výborný znalec německé politiky D'Harcourt v „Revue des Deux Mondes“ v březnu 1938. Ale otázka tajemného průkazního materiálu proti Tuchačevskému byla objasněna teprve nedávno. Sovětský materiál o této aféře pochopitelně neexistuje. Návrh projednat „spiknutí“ sovětských opozičních skupin s nacisty v Norim-

berku narazil, jak známo, na kategorický odpor sovětského prokurátora. Ale nedávno publikovaný — hlavně německý materiál — objasňující záhadu průkazního materiálu proti Tuchačevskému, vrhá trochu světla do této temné záležitosti. Z tohoto materiálu lze rekonstruovat obludnou — přímo borgiovskou intriku — v níž hlavní úlohy hráli mistři svého povolání: tehdejší šéf NKVD Ježov a R. Heydrich, tehdy šéf Sicherheitsdienstu.

Někteří autoři (Hagen) pokládají Heydricha za největšího genia německé tajné služby. Snad ho přeceňují, jisté však je, že Heydrich si už před procesem s Tuchačevským vysloužil ostruhy; byl jedním z hlavních inženýrů 30. června 1934. Již od r. 1935 organisoval Heydrich tajnou službu proti SSSR. Nejprve si vybudoval důkladnou zpravodajskou síť mezi ruskými emigranty v Německu a v Paříži, jejíž jediná nevýhoda — nebo chcete-li, výhoda — byla, že řada těchto emigrantů pracovala také pro NKVD. Heydrich tedy často dostával zprávy přímo ze štábu NKVD. Je otázka, zda byl svou geniální intuicí informován, že některé z těchto zpráv mu NKVD přímo adresovala. Nelze říci, že by byl Heydrich SSSR nebo komunismus nenáviděl; je známo že opovrhoval každou ideologií, včetně nacionálně-socialistické. Znal však slabosti svého vůdce a věděl, jak na nich budovat kariéru; a to rozhodovalo. Je pravděpodobné, že Ježov měl o Heydrichovi dobré informace a že věděl, s kým pracuje. Věděl-li to také Heydrich, není jisté. Na podzim 1936 dostal Heydrich od „svého“ agenta, bývalého carského generála Skoblina, který hrál velkou úlohu v pařížské společnosti (a v NKVD, jak se později ukázalo) zprávu, že maršál Tuchačevský a řada generálů připravuje puč proti sovětské vládě, zejména proti Stalinovi. (Mir. Krivitsky, býv. důstojník z Razvjedupr, který desertoval 1939 na západ a 1940 byl zavražděn, píše v této souvislosti, že Jakir se na podzim 1936 kompromitoval na večeri u sovětského vojenského attaché v Paříži, Krantze-Vjanceva.) Rovněž vojenské Abwehr (Canarisovi) bylo známo, že Tuchačevský za svého pobytu v Londýně při pohřbu krále Jiřího na podzim r. 1936, měl řadu rozhovorů s bývalým carským generálem Millerem (který krátce po svém návratu do Paříže záhadně zmizel). Heydrich přednesl tyto zprávy Himmlerovi a Hitlerovi. Vůdce viděl hned jedinečnou možnost, jak toto spiknutí využít pro svou expansi na východ. První možnost — podporovat Tuchačevského vojensky a vytvořit v Rusku režim, závislý na Německu — narážela na nepřekonatelné potíže politické i vojenské. Proto zvolili Hitler a Heydrich druhou alternativu: vyzradit

„komplot“ Tuchačevského Rusům. Správně počítali s tím, že ho NKVD zlikviduje a že čistka, která bude následovat, bude, jako všechny podniky toho druhu v SSSR, silně předimenzována. Rudá armáda bude ochromena, zbavena své elity. Pro tuto alternativu mluvil ještě druhý motiv: do komplotu Tuchačevského bylo možno zaplést i vedení Reichswehr. Problém, jak odstranit z Reichswehr sobě nepohodlné konservativní elementy, zaměstnával Hitlera již delší dobu. Kromě toho se obával sympatií, které zanechala dlouholetá přátelská spolupráce s Rudou armádou u řady čelných důstojníků. Ještě na podzim 1936 pozval šéf štábu gen. Fritsch gen. Uboreviče na podzimní manévry Reichswehr a dokonce, k veliké vůdcovělosti, pronesl přípitek na počest Rudé armády.

Sympatie mezi vedením Reichswehr a Rudé armády ohrožovaly Hitlerovu politickou koncepci, která počítala s podrobením Ruska. V podstatě měl — jak ukážeme — stejné obavy jako Stalin. Rozhodl se proto přátelské styky mezi oběma armádami desavouovat jako spiknutí bonapartistických generálů a obchodování se špionážním materiálem. Tak chtěl vedení Reichswehr morálně zničit. Konečně Heydrich si také mohl přijít na své: 1931 byl pro osobní skandál vyloučen z námořnictva a od té doby Reichswehr příliš nemiloval. Byl by snad ani neváhal inscenovat v Německu proces proti „zrádčovským“ generálům, ale za daných okolností bylo mnohem pohodlnější přenést jej do Moskvy, kde nebylo nebezpečí, že by se opakoval případ říšského sněmu. Že uvažoval správně, dokázal proces proti Fritschovi v březnu 1938. Heydrich vypracoval podrobnosti celé akce. Stejně jako v Röhmově aféře se rozhodl použít falšovaných dokumentů, které měly být „přihrány“ příslušnému místu — Politbyru, resp. NKVD. Kromě Heydricha, Hitlera a Himmlera byl zasvěcen jen SS-generál Behrens, Heydrichův asistent v této záležitosti. Admirál Canaris se marně snažil o informace, když jej Heydrich žádal o zapůjčení akt z doby německo-sovětské spolupráce, zvláště pak dopisů s podpisy maršála Tuchačevského, Putny, gen. von Hammerstein-Equord, von Seeckta a j., které potřeboval jako vzory. Protože Canaris tyto dokumenty odmítl vydat, přepadl Behrens se Sonderkomandem SS jeden z archivů Reichswehr a ukradl je.

V dubnu 1937 bylo započato ve sklepě Gestapa v Prinz-Albrecht-Strasse v Berlíně s výrobou kompromitujícího materiálu proti Tuchačevskému a ostatním generálům. Pomáhal při tom jeden agent NKVD, který se — jako na zavolanou — na Gestapu dobrovolně přihlásil. Behrens

tvrdil, že tento agent nedesertoval, jak se domníval Heydrich, nýbrž byl NKVD vyslán. Ale dlouho před tím byl už Tuchačevského „komplot“ veřejným tajemstvím v diplomatických kruzích. V polovici ledna 1937 byl o něm informován pres. dr. E. Beneš (jak píše ve svých „Pamětech“) a Daladier. Oba státníci okamžitě informovali sovětská diplomatická místa. Německé ministerstvo zahraničí servírovalo tuto „novinku“ americkému velvyslanci v Moskvě Daviesovi při jeho zastávce v Berlíně dne 16. ledna 1937. Po příjezdu do Moskvy ji Davies slyšel znovu od „jistého vysokého úředníka“ Narkonmindelu a poté padlo Tuchačevského jméno při výslechu Radkově ve známém procesu. K této publicitě se ještě vrátíme.

Počátkem května byl konečně usvědčující materiál hotov. Kromě různých dopisů a raportů zde byly dokonce kvitance, kdy sovětské generálové potvrzovali příjem peněz: podpisy a razítka byly od pravých k nerozeznání. Hitler byl s Heydrichovou prací velmi spokojen. Podle původního plánu měl být materiál poslán do SSSR prostřednictvím čl. zpravodajské služby. Behrens byl kvůli tomu osobně v Praze. Protože se však obával, že by se materiál mohl dostat do rukou některého z Tuchačevského přátel a zmizet, rozhodl Heydrich, že jej nabídne přímo sovětskému velvyslanectví v Berlíně, a dal navázat potřebný kontakt. Z Moskvy nato přiletěl zvláštní zástupce NKVD, vyslaný — jak prohlásil — přímo Stalinem a bez dlouhého vyjednávání koupil od Heydrichova agenta dokumenty za tři miliony rublů. (Zdá se, že s těmito penězi nebylo něco v pořádku; němečtí zpravodajští agenti, kteří jimi později v SSSR platili, byli pozatýkáni.) Odsouzení Tuchačevského a čistku v Rudé armádě pokládali Heydrich a Hitler za osobní triumf a často se tím později vychloubali. Ještě na podzim r. 1941 prohlásil Hitler v hlavním stanu, že jen díky jeho politické strategii — tím, že dal likvidovat elitu Rudé armády — dosáhla německá armáda takových úspěchů na východní frontě. Zdá se tedy, že Hitler a Heydrich jednali v jistém smyslu „bona fide“. Jejich radost kalila jen strohost sovětských komentářů; Rusové zřejmě nepokládali za nutné kompromitovat Reichswehr. (Heydricha hlavně mrzely ty tři miliony falešných rublů . . .)

Tento obraz je neúplný, ale není, pravděpodobné, že by byl v dohledné době doplněn se sovětské strany. Interpretace těchto faktů jest proto hypotetická; ale téměř s jistotou lze říci, že Heydrich nebyl původcem této intriky, ale že jí byla pravděpodobně NKVD, resp. Ježov. Svědčí o tom tyto okolnosti:

1. Nelze dobře předpokládat, že by se NKVD

dala nachytat na padělané dokumenty; Heydrich byl ostatně ve špionážních kruzích znám jako falsátor (od Röhmovy aféry).

2. Ani jeden z těchto dokumentů nebyl nikdy uveřejněn. Nebyl vydán ani „scénář“ tohoto procesu.

3. Heydrichovy informace byly od agentů NKVD, hlavně od Skoblina.

4. Zběh od NKVD, který se v rozhodující chvíli Heydrichovi přihlásil, je fakt příliš krásný, než aby nebudil podezření, že byl stilisován. K tomu není třeba ani Behrensova odborného úsudku.

5. Německá propaganda si ukládala nápadnou rezervu.

6. Publicita spiknutí Tuchačevského: je náhoda, že Daladier a Beneš byli první, kteří o něm byli informováni? Je sice možné, že Němci chtěli demoralisovat spojence SSSR, ale je také možné, že Stalin chtěl vyzkoušet jejich spolehlivost. Úmyslná indiskrece je obvyklý trik zákulisní politiky. V Benešově případě lze sice Trautmannsdorfovo „poděknutí“ pokládat za informaci z německého pramene; není však známo, kde získal Mastný své zprávy a kdo informoval Daladiera. I když tyto informace uvedli do oběhu agenti Sicherheitsdienstu, neznamená to mnoho; řada těchto agentů pracovala současně také pro NKVD. Davies byl informován jak s německé, tak i se sovětské strany. Lze tedy mít zato, že jak NKVD, tak SD měly každá svým způsobem zájem na této publicitě.

7. Radkova denunziace plukovníka Smutného, který byl Tuchačevského pobočníkem, nebyla jistě náhodná. Inscenace sovětských monstrprocesů je do podrobnosti připravena. Je nápadné, jak se Radek při tom snažil odvrátit od Tuchačevského i nejmenší stín podezření. Osoby, jejichž jména byla při procesech v takové souvislosti vyslovena, bývaly zpravidla hned nato zatčeny. Tuchačevskému se nestalo nic, ačkoliv, jak později prohlásil Krestinský, plánoval na květen 1937 puč.

Čistka v R.A. byla nejnebezpečnější fází Stalinova boje proti opozici, staré bolševické gardě. Spolupráce R.A. s Reichswehr a intenzivní hospodářské styky mezi SSSR a Německem ustaly r. 1933. Stalin byl zklamán politickým vývojem v Německu. Nechtěl konflikt s Hitlerovým Německem. Podle Radkovy these ho chtěl použít jako dynamitu k prolomení kapitalistické fronty — ale nahlédl brzy, že se konfliktu nevyhne. Sympatie mezi generalitou R.A. a vedením Reichswehr, upevněná dlouhou spoluprací, Stalina znepokojovaly stejně jako Hitlera. Kromě toho někteří generálové, Tuchačevský, Blücher, Kork, Jakir, Gamarnik a j. mu začínali přerůstat

přes hlavu. Ve spojení s nimi mohli opozičníci a různé nespokojené živly Stalina vážně ohrozit. Naopak, takový spolek mohl generálům poskytnout ideologické krytí pro jejich puč. Zda generálové a opozice takový puč skutečně připravovali, není bezpečně zjištěno. Byli však nebezpeční už jen svou existencí.

První fáze čistek řídil ještě Jagoda. Šlo zde o celkem bezmocné politické odpůrce. Druhou fází, vyčištění NKVD a R.A., svěřil Stalin Ježovovi. Odstranit Jagodu a vyčistit NKVD, když už se podařilo technicky, nepůsobilo zvláštní politické potíže. Jagoda a NKVD byli mezi sovětským lidem velmi nepopulární a bylo snadné je obvinít ze zneužití moci. Ale Tuchačevský a ostatní nepohodlní generálové měli nepopíratelné zásluhy o vybudování R.A. a byli velmi oblíbeni u vojska i u lidu. Stereotypní obžaloba z trockismu zde nestačila, naopak mohla otřást namáhavě vybudovaným mythem o Trockého zločinech. Dlouholetá spolupráce s Reichswehr však dávala možnost obžalovat generály ze špionáže a velezrady. Konečně velký podíl na této spolupráci měl Trocký.

Obvinění proti generálům muselo být doloženo. Rudou armádu bylo nutno přesvědčit o jejich vině, aby se neriskovala její vzpoura. Na druhé straně forma monstre-procesu zde nebyla vhodná z politických důvodů. Proto bylo rozhodnuto, přizvat k tajnému přelíčení význačné zástupce R.A. Ale spokojí se generálové — vesměs staří revolucionáři — zasvěcení do tajů sovětské zákulisní politiky, se standartními příznácníky? Kdo zaručí, že obžalovaní budou spolupracovat? Písemné doklady však nelze popřít. NKVD si je mohlo vyrobit samo, ale tyto doklady se musely dotýkat německé armády. Kdo zaručí, že němečtí generálové nevystoupí veřejně na obranu své vojenské cti a cti svých ruských kolegů a že si v této kampani nezajistí Hitlerovu spolupráci? Hitlerovu postavení by to mohlo jen prospět. Na druhé straně se dalo čekat, že Hitler se chopí každé příležitosti, aby oslabil SSSR a zasadil ránu svým protivníkům v Reichswehru. Bude-li však nějak do komplotu zapleten, bude muset mlčet.

Vše tedy nasvědčuje tomu, že Stalin, resp. Ježov, použili Heydricha jako nástroje. Za to mu zaplatili tři miliony falešných rublů, jimiž se kompromitovali němečtí agenti v SSSR. Tato operace má všechny znaky taktiky NKVD:

1. zabít několik much jednou ranou,
2. exponovat se co nejméně,
3. kompromitovat pomocníky.

Je-li tato hypotéza pravdivá, pak si Stalin i Hitler při této intrice přišli na své, ale zároveň

se stali její obětí. Hitler se sice mohl chlubit, že oslabil SSSR, ale při tom vlastně nalítl. Mimo to nekompromitovali Rusové ani tak Reichswehr, jako jeho režim (při procesu v březnu 1937). Stalin se sice zbavil nežádoucích elementů v R.A., ale vzápětí začal psychopat Ježov v jejich řadách tak strašlivě řádit, že lze mluvit o zázraku, že v r. 1941 mohla vůbec klást odpor. Z maršálů zbyli jen dva nejneschopnější — Vorošilov a Budjonnyj. Jegorov a Blücher byli likvidováni. Stejný osud stihl gen. letectva Alsknise a Rodionova, admirály Orlova a Viktorova, oblastní velitele gen. Dybenka, Bělova, Gailota, Garkanného, Griaznova, Kuibyševa a Kaširina a většinu z 80 členů válečné rady. Z patnácti armádních generálů jmenovaných 1933 jen jediný, S. Kameněv, zemřel přirozenou smrtí. Odhaduje se, že čistce padlo za oběť kolem tisíce generálů a štábních důstojníků a několik tisíc nižších důstojníků. Ježovovo řádění naráželo na odpor Polytbyra. Stalin s počátku namítal, že je lépe likvidovat sto nevinných, než nechat jednoho vinníka na svobodě. Začal se znepokojovat, až když desorganizace v armádě a v hospodářství byla téměř katastrofální. Míra jeho trpělivosti byla dovršena, když mu Ježov předložil důkazy, že Vorošilov, Mikojan, Molotov a Kalinin jsou agenti Intelligence Service. Ježov byl potom přeložen do komisariátu pošt a odtamtud prý do ústavu choromyslných. Bylo-li to s ním opravdu tak zlé, nebo chtěl-li Stalina nakonec také likvidovat, není známo. Jisté je, že zakrátko zemřel. Jeho nástupce Beria se snažil zachránit, co se dalo. Asi 5.000 důstojníků, kteří byli ještě nalezeni v pracovních táborech, bylo rehabilitováno. Mezi nimi byl také nynější maršál Rokosovský. Jak se zjistilo, byli tito důstojníci odsouzeni na základě vymyšlených udání. Mnoho mladých důstojníků bylo rychle povýšeno, aby se doplnily mezery, které čistka způsobila ve vyšším velitelském sboru. Morální důsledky čistky se však projevíly v prvních měsících války masovými desersemi k Němcům. Vlasov napsal v otevřeném dopise, otištěném na podzim 1944 v protektorátním tisku, že hlavním motivem, proč spolupracuje s Němci, je pocit velikého bezpráví, který v něm zanechala čistka v R.A. v r. 1937—38.

Pro spojence SSSR byl proces Tuchačevského velkým otřesem. Někteří diplomaté (Davies) sice prohlašovali, že sovětský režim je po této čistce silnější, než kdykoliv jindy (vzpomněli si patrně na podobný případ z r. 1915, kdy se říkalo, že vláda, která si uprostřed války dovolí odstranit ministra války, je silná), nesporně však přispěly tyto události k Mnichovu, kdy západní appeaseři si vykoupili šibeniční lhůtu tím,

že dirigovali německou expansi na východ, konec konců zase proti SSSR.

Zkoumat, zda Tuchačevský, Uborevič a ostatní, činy, pro něž byli odsouzeni, opravdu spáchali, nedává při nedostatku historického materiálu mnoho vyhlídek na úspěch. Jak jsme již řekli, nespočívá jejich vina tou měrou v jejich činech, jako v jejich existenci, již se vládnoucí elita cítila ohrožena. Čistku v R. A. lze odvodit jen ze všeobecné krise uvnitř VKS(b), probíhající od r. 1917, a dosud neukončené. Je jen jednou z mnoha fází konfliktu mezi starou bolševickou elitou, vedenou Trockým a postupně jinými předáky a mezi novou elitou, reprezentovanou Stalinem. Není to ani tak konflikt ideologií, jak se často tvrdí, jako konflikt, v němž obě strany ideologií používají jako politických zbraní. Není třeba pochybovat o tom, že Trocký na Stalinově místě by používal stejných prostředků k uhájení své posice jako jeho odpůrce. Stačí prostudovat dějiny občanské války v Rusku a pročíst jeho "Terrorismus und Kommunismus" (Anti-Kautsky).

Na intrice proti Tuchačevskému je pozoruhodný její „dialektický“ charakter; obě strany intrikovaly nejen jedna proti druhé, nýbrž i proti sobě samým. Dále byla tato intrika prvním velkým společným podnikem NKVD a Gestapa, resp. SD. Nebyly-li tyto instituce již tehdy prodchnuty duchem spolupráce, bylo tomu tak jistě r. 1939, když si vyměňovaly politické uprchlíky. Rýsují se nám tři etapy sovětsko-německé spolupráce:

1. Spolupráce armád. 2. Spolupráce tajných policíí. 3. Spolupráce Volkspolizei se sovětskou okupační mocí.

Vyznavačům Hegela se zde naskýtá přímo klasický případ . . .

LITERATURA:

Albrecht: Der verratene Sozialismus. Dějiny VKS(b).

Walter Duranty: The Story of USSR. The Kremlin and the People (New York, 1941).

Louis Fischer: The Soviet in World Affairs. Men and Politics.

Ruth Fischer: Stalin und der deutsche Kommunismus (Frankfurt).

A. Gayr von Schweppenburg: Memoires eines Militärattachés.

L. D. Trocký: Stalin.

Eug. Lyons: An Assignment in Utopia.

M. Sayers and A. E. Kahn: The great Conspiracy (Sidney, 1949).

Stenografické protokoly procesů proti:

skupině Zinovjev-Kamenjev (19.-24. srpna 1936), skupině Radek-Pjatakov-Sokolnikov atd. (23.-31. ledna 1937), skupině Bucharin-Rykov-Krestinský atd. (2.-13. března 1938).

D. Fedotoff White: The Growth of the Red Army (Princeton University Press, 1944). Soviet Philosophy of War — The Political Science Quarter, 1936.

E. Wollenberg: The Red Army. London, 1938.

A. Zaitcov: Die Rote Armee. Berlin-Spandau, 1934.

Agricola: Der Rote Marschall. Berlin, 1939.

Th. Makhine: L'armée Rouge. Paris, 1938.

M. T. Florinsky: Toward an Understanding of the USSR. New York, 1939.

A. W. Just: The Red Army. London, 1936.

v. Rabenau: Von Seeckt.

David Shub: Lenin. A biography.

Dr. E. Beneš: Paměti. Praha, 1947.

Dr. P. Kleist: Zwischen Hitler und Stalin, 1939-1945 (Athäneum Verlag, Bonn).

Walter Hagen: Die geheime Front. Niebelungen Verlag, Linz — Wien, 1950.

K. H. Abshagen: Canaris, Patriot und Weltbürger (Stuttgart).

Walter Görlitz: Der deutsche Generalstab (Frankfurt a. M.).

Davies: Mission to Moscow (London, (1945).

H. v. Dirksen: Moskau, Tokio, London (Stuttgart).

A. W. Just: Russland in Europa (Stuttgart, 1949).

R. Coulondre: De Stalin a Hitler (Souvenirs de deux ambassades). (Hachette, 1951.)

Cyrille Kalinov: Les Maréchaux Soviétiques vous parlent (Paris, 1950).

Knihy v posledním sloupci obsahují údaje o intrice proti Tuchačevskému, resp. o důležitých podrobnostech, které se k tomuto procesu vztahují.

ČESKOSLOVENSKO CIZÍMA OČIMA

EVŽEN E. ERDELY.

III.

DOUGLASS HYDE, anglický novinář, napsal knihu „I Believed“, která patří do galerie svědectví lidí, kteří se odvrátili od komunismu. Hyde byl po dlouhá léta redaktorem komunistického deníku „Daily Worker“ v Londýně a jeho odpadnutí od komunismu se datuje z doby asi před dvěma roky, kdy redakci Daily Worker opustil a stal se věřícím katolíkem. Upřímně řečeno, z jeho knihy není patrné, že by byl vynikajícím novinářem, ale přesto obsahuje řadu detailů o politice a vedoucích lidech komunistické strany Velké Británie. O Československu píše Douglas Hyde některé podrobnosti, které jsou zajímavé. Především se zmiňuje o Ludvíku Freundovi, který prý je pod jiným jménem jedním z vedoucích lidí dnešní komunistické strany Československa. Freund přišel do Anglie jako politický běželec roku 1939 a byl anglickými úřady internován začátkem války, aby byl propuštěn teprve v okamžiku, kdy Rusko bylo napadeno Německem. Freund, píše Hyde, dostal se rychle do československých vládních kruhů v Londýně. Čeští liberální vůdci byli prý úzkostliví naučiti se co nejvíce o způsobech anglické demokracie a jako součást této snahy zaručili prý Freundovi měsíční plat za novinářskou práci v redakci kteréhokoli denního listu, který si zvolí. (Toto líčení je zřejmě nepřesné, neboť československá vláda neměla ovšem žádné možnosti nutiti redakci kteréhokoli anglického listu, aby přijala do redakce cizího novináře.) Hyde pokračuje, že Freund samozřejmě si zvolil komunistický deník Daily Worker, dostal svůj měsíční plat a stal se jakousi spojkou mezi britskou a československou komunistickou stranou na útraty československé vlády. Freund prý se v redakci vyjadřoval, že komunismus po válce bude žít v Československu z toho, co on sám a ostatní čeští komunisté se naučili v Anglii, že oni převezmou z ruského komunismu jen tolik, kolik se jim bude hodit. „Naše historické podmínky jsou různé a náš komunismus bude také různý,“ tvrdil prý Freund. Podařilo se mu získati značný vliv mezi členy Benešovy vlády a mohl nás — z Daily Worker — spojit s nimi kdykoli jsme chtěli, píše Hyde. Byl také s to informovati nás vždy o tom, co se dalo v československých vládních kruzích. Freund, spolu se zahraničním oddělením redakce, napsal články, které nekomunističtí členové Benešovy vlády pode-

psali a které vyšly v Daily Worker. Čeští komunisté si byli jisti, že poválečné Československo bude komunistické a zdálo se, píše Hyde, že liberálové v české vládě si mysleli totéž a zabezpečovali se pro ten případ. Chtěli být zadobře jak se Západem tak s Východem. Kompromitovali se až po krk, když šli přes Moskvu domů. Freund šel také a zpozorovav silně anti-německou náladu doma, vyměnil si jméno za více slovanské. Byl popsán jako jeden z hospodářských poradců vlády a jako takový byl odpovědný za hospodářské programy čs. komunistické strany, zejména po únorovém puči.

Členům redakce Daily Worker, píše Hyde, byla po válce dána všechna příležitost ztráviti laciné prázdniny v Československu a v roce 1946 a 1947 jí mnozí použili. Zemřelý redaktor listu William Rust jel takto do Československa také a navštívil i Jugoslavii. Měl rozhovor s Titem, který prý mu řekl, že Gottwald ztratil přízeň Moskvy, neboť zatím co ostatní satelitské státy rychle zřídily diktaturu proletariátu, Gottwald prý stále tvrdil, že za zvláštních odlišných podmínek v Československu bude možno zavést komunismus demokratickou cestou a formami. Už tehdy prý Tito (t. j. v létě 1947) řekl, že brzo dojde k „showdown“ v Československu, a došlo k němu skutečně během osmi měsíců.

Zajímavé a znepokojující je, co Hyde píše o poválečných obchodních a vůbec mezinárodních jednáních, které vedla Velká Británie. V anglických vládních úřadech bylo prý mnoho komunistických úředníků, písařů a zřízců, kteří měli otevřeny oči a uši pro všechno, co mohlo zajímati sovětské Rusko. Důvěrné spisy byly kopírovány a odevzdávány britské komunistické straně, která je ihned předávala buď ruským nebo satelitským zastupitelským úřadům v Londýně. Jedna úřednice ministerstva obchodu informovala britskou komunistickou stranu o intencích britské vlády v obchodních jednáních s východoevropskými státy. Informace byla odevzdána příslušnému vyslanectví, takže jakmile jednání začalo, všechny karty byly v rukou onoho státu. Interní memoranda, která tato úřednice odevzdala britské komunistické straně, dostala se na československé velvyslanectví.

HUGH SETON-WATSON, o jehož knize „Východoevropská revoluce“ budu nyní referovati, je již druhá generace Seton-Watsonů, která se zajímá o osud Československa. Jeho

otec, Robert William Seton-Watson, známý také pod jménem Scotus Viator, umožnil Tomáši Masarykovi začít kampaň pro českou samostatnost za první světové války. Starý pán, který ještě žije v Oxfordu, byl vždy nadšeným přívržencem československé samostatnosti a jeho poslední větší dílo „Dějiny Československa“ vyšlo v Anglii za minulé války. Mladý Hugh Seton-Watson, profesor na universitě v Oxfordu, neomezuje se ve svém historickém zájmu pouze na Československo. Je prvním opravdu kvalifikovaným dějepiscem nových satelitských států Ruska od začátku druhé světové války. V roce 1945 vydal dílo „Východní Evropa mezi válkami“ a loni přišel se svým druhým historickým dílem „Východoevropská Revoluce“. Je to obsáhlé dílo asi o 400 stran obsahující skvělý přehled sociálních, politických a hospodářských poměrů všech států za „železnou oponou“ bez výjimky. Tvrdí, co už zběžně naznačili Harsch i Bartlett, že ve východoevropských státech muselo dojít k bolševickým revolucím, protože poměry tam byly zaostalé a sociální revoluce prostě přijít musela. To je poněkud pohodlné stanovisko, které nebere v počet, že kdyby byli ony oblasti okupovali Angličané nebo Američané, jistě by nebylo k bolševické revoluci došlo a dnešní satelitské státy by patrně měly režimy podobné nynější labouristické anglické vládě, které by byly uskutečnily dalekosáhlé sociální a hospodářské reformy, ale žádnou revoluci.

Hugh Seton-Watson píše, že základní příčinou selhání parlamentní demokracie ve východní Evropě v době mezi dvěma světovými válkami byl konflikt mezi zájmy vládnoucí buržoasie a většiny obyvatelstva. Jediná země, kde parlamentní demokracie po válce přežila, Československo, měla rozdílnou sociální strukturu a rozdílné tradice v administrativě a vůbec morálce. V českých zemích byla zdravá rovnováha sociálních tříd: prospívající a vyspělí zemědělci, buržoasie a zručné dělnictvo. Vzdělání bylo vysoké úrovně a administrativa byla tak dobrá jako kdekoli jinde v rakouské říši. Velká náboženská a morální tradice Husova byla stále živá skutečnost, avšak nic z toho neplatilo pro větší část východoevropských zemí.

Zabývá se německým panstvím nad Evropou, Seton-Watson říká, že hlavní rozdíl mezi vojenským úsilím a vojenskými výsledky Francie v letech 1914 a 1940, důvod proč Joffre zadržel v první světové válce německou armádu na Marně, ale Gamelin a Weygand v druhé světové válce byli poraženi, byl ten, že v roce 1914 ruská armáda bojovala, kdežto v roce 1940 Rusko nebylo ve válce. Poněvadž došlo k bolševické revoluci a k mírové smlouvě v Brest-

Litovsku, lidé zapomínají, že v první světové válce armáda carského Ruska po tři roky vázala velikou část německé armády a umožnila tak konečné vítězství na západě. V roce 1940 nebylo této druhé fronty. Odmítnuvše Francii tuto druhou frontu v roce 1939 a 1940, sovětská vůdcové se oloupili o ni v letech 1941-1943. Toto je duchaplná analýza situace v druhé světové válce a správné odmítnutí ruských nářků o druhou frontu, které jsou nám tak známé z válečných let.

O poměrech v Československu za války autor píše: snad nám může připadat, že pomíneme-li jedenáctiměsíční zuření Heydrichova a Dalugeova teroru, německý režim v protektorátě nebyl prostě nesnesitelný. Ale plná hrůza nacistického režimu byla zcela jasná teprve z dokumentu norimberského procesu. Dokumenty ukázaly dlouhodobý plán, který Němci měli připraven pro zemi. Oficiální konference v úřadu říšského protektora, která se konala dne 9. října 1940, uvažovala o třech možných řešeních českého problému. První, germanisace Moravy a ponechání zbytku Čech jako etnografického ostrova, byl odmítnut jako nedostačující. Druhý plán, deportace celého obyvatelstva, byl odmítnut jako neuskutečnitelný během dohledné doby. Třetí řešení, které konference doporučila a Vůdce přijal, bylo, asimilovat asi polovinu Čechů a druhou polovinu „eliminovat všemi možnými metodami“. Tato „eliminace“ se měla týkat především rasově neodpovídající části obyvatelstva a intelektuální třídy. Kdyby Němci byli vyhráli válku, tento fantastický plán by byl uskutečněn.

Pokud se týče rezistenčního hnutí v našich zemích, Seton-Watson píše, že k ozbrojené resistenci je především zapotřebí velkých, málo obydlených prostorů v hornaté zemi a pokud tyto v Čechách byly, patřily Němcům. Jiné předpoklady resistance byly dány v českých zemích, ne však na Slovensku. Německý vetřelec byl všeobecně nenáviděn v Čechách, ale, aspoň v prvních válečných letech, tomu tak nebylo na Slovensku. Nesnesitelný útisk, jiná podmínka resistance, nebyl tak citelný v protektorátě jako v Polsku, Řecku, Srbsku. Čeští sedláci a dělníci se těšili poměrnému blahobytu a projevovali tak malou náklonnost k revoltě. Persekuce byla namířena především proti intelektuálům, kteří nemohli ovšem stačiti na masové hnutí. Hlavní rezistenční úsilí se odehrálo na Slovensku v roce 1944. Sever a střed Slovenska jsou hornaté, málo obydlené, chudé na komunikace, takže se hodily pro ozbrojené povstání. Když Rudá armáda se blížila hranicím, nadšení pro „slovenského bratra“ rostlo a bylo živeno velmi účinně

slovenskými komunisty v podzemí a ruskými parašutisty.

V této souvislosti Seton-Watson píše, že během zimy 1943-44 buď v Teheráně, nebo krátce potom, bylo jak se zdá rozhodnuto, že Rudá armáda měla osvobodit Československo. Západní mocnosti přijaly jiné úkoly a materiální pomoc ze Západu byla tehdy nepatrná. Ale byli to Rusové, kteří měli možnost a podle dohody povinnost pomoci povstalcům. Ale jejich pomoc zklamala. Československá vláda v Londýně se snažila koordinovat akci slovenských povstalců s Rudou armádou, ale Rusové byli vyhybaví. Sovětský postoj k slovenskému povstání nebyl sice tak brutálně cynický jako k povstání varšavskému, ale v praxi se mu rovnal. Slovenští vlastenci, podobně jako varšavští, byli ponecháni svému osudu. V českém protektorátě okolnosti nebyly příznivé ozbrojené akci. Podzemní hnutí sice existovalo a podávalo občas informace exilované vládě v Londýně, což bylo potencionálně cenné. Je možné, že pasivní resistance — pracujte pomalu — napáchala Němcům značné škody, ale je těžko to dokázat. Průmyslové dělnictvo bylo pod nacistickým režimem relativně privilegováno, mnozí dělníci pracovali dobře, nestarajíce se příliš o politiku a čekali až velmocí je osvobodí. Komunisté byli proti resistenci až do doby, kdy došlo k útoku na Rusko. Po té byli pro sabotáž, ale k sabotážním akcím velkého stylu nedošlo. Také sedláci, ačkoli ovšem zůstali vlastenci ve svých srdcích, podrobili se okupantům a vedlo se jim materiálně docela dobře. Resistovali a trpěli intelektuálové, úředníci a důstojníci staré republiky. 30.000 popravených za šest roků nacistického režimu bylo většinou příslušníky středního stavu. I když česká resistance se zdá méně heroická než odpor Poláků a Jihoslovanů a i když mnoha Čechům se vedlo poměrně dobře v zemi nejvzdálenější všem frontám, bylo by nespravedlivé se domnívat, že život byl pro Čechy lehký, uzavírá Seton-Watson.

Nyní přicházíme k uchvácení moci Ruskem. Předehry? Beneš, píše autor, byl vždy pro Rusy. Věřil, že události přinutí Rusko přiklonit se k Spojencům a když Německo zaútočilo na Sovětský svaz, cítil, že měl pravdu. Udržuje dobré styky s Británií a Spojenými státy, nevyhnutelně tíhnul k Sovětům. Když vojenský příliv na Východě se obrátil, zdálo se přirozeným, že Československo bude osvobozeno spíše z Východu než ze Západu. Vzpomínka na Mnichov ho poučila, že je nemoudré počítati s ochranou Západních mocností proti mocnému sousedovi a sovětsko-polské vztahy byly přísnou výstrahou neodporovati Moskvě. Beneš věděl, že sověšší

vůdcové drželi Gottwalda a jeho přátele v záloze, aby je použili, bude-li to třeba, v stejné roli jako bylo užito Unie polských vlastenců. Proto se rozhodl jíti do Moskvy a podepsat s Rusy smlouvu o vzájemné pomoci. Udělal to proti radám britské vlády, píše Seton-Watson, která stála na stanovisku, že velmocí nemají uzavírat smlouvy s malými spojenci pokud válka trvá. Ale Beneš cítil, že nemůže ztráceti čas a jeho akce byla ospravedlněna dohodou velmocí, která ponechala Československo v ruské zájmové sféře. Československo-sovětská smlouva obsahovala dohodu, podle které Rudá armáda postupující na československém území měla odevzdati civilní administrativu za frontou zástupcům československé vlády. Beneš poslal za tím účelem zvláštní misi na Podkarpatskou Rus v jejímž čele stál sociální demokrat Němec, jako zplnomocněný zástupce pro osvobozené území v hodnosti ministra. Němec však našel na místě velmi málo ochoty pro spolupráci u sovětských autorit a nebyl s to zabránit komunistické propagandě pro připojení Podkarpatské Rusi k Sovětům. Ani Němec ani Beneš nebyli schopni přinutit Sověty, aby poskytly účinnou pomoc slovenskému povstání. Když Rudá armáda dala se znovu do pohybu počátkem roku 1945, zdálo se Benešovi, že jeho návrat do Československa je naprosto naléhavý. Obával se, že nebude-li legální moc na místě v době, kdy Slovensko bude osvobozeno, může opět začít agitace pro jeho připojení k Sovětům.

Osvobození Prahy, píše Seton-Watson dále, bylo zdrženo z prestižních důvodů. V prvních dnech května 1945, když síly generála Pattona kvapily středním Německem, Praha povstala proti Němcům. V té době Rudá armáda byla zdržena německým odporem na Moravě. Existovala dohoda, že americké vojsko nemá postupovat přes linii Plzeň—Budějovice. Generál Eisenhower poslal osobní poselství šéfu sovětského generálního štábu Antonovovi, navrhuje, že Patton by měl jít dále a osvobodit Prahu. Antonov se však ostře postavil proti tomuto návrhu a odpověděl, že Praha musí býti osvobozena Rudou armádou. Několik set Čechů zaplatilo životem za toto trvání na sovětské prestiži. Tento fakt však neodradil komunisty, aby později ústy znamenitého profesora Nejedlého a jiných netvrdili, že Američané ponechali Prahu svému osudu, poněvadž nenáviděli české dělníky.

O převzetí moci komunisty Seton-Watson píše, že Československo bylo v praxi tak úzce ve spárech komunistů jako kterákoli sousední země, přesto, že existovala tak zvaná Národní fronta. Kdyby komunisté byli chtěli převzít moc již v roce 1945, mohli to udělat, ale neudělali to úmy-

slně. O demisi 12 ministrů píše Seton-Watson, že nebyla dobře připravena. Jestliže odstupující ministři doufali v konstituční řešení krise, měli si zajistit sociální demokracii a presidenta Beneše dříve než jednali. Kdyby je byli měli, mohli žádati o konstituční utvoření nové vlády na základě parlamentní většiny a s vyloučením komunistů. Ale bez sociálních demokratů a presidenta váhajícího, izolovaného, a který jak víme byl rozhodnut nejmenovat žádnou vládu bez komunistů, jejich vyhlídky byly chabé.

O německé otázce píše autor toto: odsun Sudetských Němců byl citově vysvětlitelný vzhledem k škodám, které tato menšina Československu způsobila. S hlediska Sovětů měl tu výhodu, že postavil zemi do úplné závislosti na Sovětském svazu s ohledem na obranu hranic. To se ukázalo po únoru 1948, kdy rozpaky presidenta Beneše a tisíců typických Čechů, kteří komunisty nenáviděli, byly diktovány jejich neochotou jednati proti jedinému státu, který je mohl chrániti proti vzkrýšenému Německu. Češi se tak báli budoucího ohrožení své nezávislosti se strany velmoci, která vlastně neexistovala, že byli ochotni raději odevzdati tuto nezávislost loutkám velmoci jiné.

V závěru své knihy se Seton-Watson zabývá sovětskou politikou a budoucím vývojem a praví: Normálnímu člověku na Západě se zdá neuvěřitelné, že Sovětský svaz, který měl na Západě v roce 1945 tolik obdivu a tolik dobré vůle, je tak svévolně zahodil. Pro komunisty znamená takovéto chápání problému příklad naviňného maloburžoasního idealismu. Sověty nestály o dobrou vůli. Dle jejich přesvědčení politikové, novináři a vůbec všichni představitelé veřejného života jsou jen bezmocnými loutkami v rukou velkokapitalistů, kteří rozhodují za kulisy. Tito nenávidějí Sovětský svaz a čekají jen na vhodný okamžik, aby rozjeli mašinerii své publicity na protisovětskou propagandu. Jediná realistická politika pro Sovětský svaz jest proto sledovati nezávisle svůj kurs a chopiti se každé příležitosti, která se naskytne a hodí se jejich cílům. Spolehliví sluhové věci Sovětů in partibus infidelium (komunisté) budou vždy konati svou povinnost, na ostatním nezáleží. Lidstvo mimo území kontrolované Sověty se pro ně dělí ve dvě kategorie — agenti a nepřátelé. V sověty kontrolovaném a vlastním území rozeznávají kategorie tři: komunisty, otroky a nepřátele. Sovětská politika spočívá na dogmatu, že konflikt mezi komunistickým a kapitalistickým světem je nevyhnutelný. SSSR nebude bezpečen, pokud kapitalismus nebude svržen v nejmocnějších zemích světa. Sociálně demokratické strany v západní Evropě nejsou socialistickými stranami, nýbrž jde o nátroj kapitalistů, určený

k tomu, oby dělnictvo podvedl. Sovětský svaz je jediná země, která má podmínky pro socialismus. Má přírodní bohatství a lidské síly. Ale socialismus v Sovětském svazu bude v nebezpečí, pokud existuje kapitalistické obklíčení. Rozšíření revoluce je proto nutné pro zajištění trvalého úspěchu ruského socialismu. Stalin a jeho přátelé zůstali věrni věci revoluce, čekající na vhodný okamžik, který přišel, když zhroucení Německa otevřelo sovětským armádám cestu na Balkán a do Podunají.

Je sovětská politika pokračováním carského imperialismu nebo je to nová a revoluční politika, táže se Seton-Watson a odpovídá: sovětská politika je revoluční v sociálním smyslu, ale jinak je pokračováním carské politiky, pokud je všeobecně určena geografickými podmínkami. Geografie Sovětského svazu je stejná jako byla za carského Ruska. Sovětský svaz se setkává s „kapitalistickým obklíčením“ na stejných územích, kde se carské Rusko setkávalo se soupeřícími velmocemi (Skandinávie, Balkán, Dardanely, Turecko, Persie, Mandžusko). Mnohé z nynějších sporů se týkají stejné oblasti jako před 150 lety.

Pokud sovětská politika je řízena lidmi dogmaticky přesvědčenými o nezbytnosti konfliktu s kapitalistickým světem, končí Seton-Watson své úvahy, přátelství a upřímná spolupráce mezi Sovětským svazem a Západem je vyloučena. Ale to neznamená, že ideologická válka je nevyhnutelná. Když ne skutečný mír, koexistence bez války je dokonale možná. Je však možná jen za předpokladu, že vládcové SSSR budou postaveni před nezlomnou silou a jednotu Západu, odhodlaného bránit své zájmy. I když však pevnou politikou Západu další sovětská expanse bude zastavena, naskytá se další otázka: lze ponechat více než sto milionů neruského obyvatelstva, skládajícího se z německých protestantů a podunajských katolíků, kteří kulturně tíhnou k Západu, na druhé straně „železné opony“? Bude-li těchto sto milionů úplně pohlceno sovětským zmilitarizovaným hospodářstvím a připojeno k 200 milionům otroků vlastního SSSR, nebude tento euroasijský blok za dvacet let nepřemožitelný? Nebude potom připraven na další etapu své triumfální cesty, která má smést buržoasní civilizaci s povrchu zemského? Na tyto otázky je odpověď těžká. Necht' je tomu jakkoli, žádné životně důležité posice Západu nesmějí býti přenechány Sovětskému svazu. Zároveň je třeba bez ustání bedlivě pozorovati situaci ve východní Evropě. Pevné a silné západní demokracie se ve své politice nesmějí omezit na pouhou defenzivu, nýbrž musí využít každé trhliny v sovětské monopolistické struktuře k zatlačení sovětského vlivu.

SLOVNÍK KOMUNISTICKÉHO NOVINÁŘE

A		H	
absolutní	důvěra	hospodářství	první, republiky, továrny
americká	„kultura“ (v uvozovkách)	hrdý	plánované
aparát	mocenský		pochod, postoj
armáda	lidová, rudá, sovětská, vítězná	I	
B		ideologie	sovětská, stalinská
banda	spiklenecká, zločinná	imperialismus	světový, západní
básník	lidový, socialistický, Vítězslav Nezval	inteligence	pracující
		internacionála	fašistická
boháč	vesnický	J	
boj	hrdinný, třídní, uvědomělý	jařmo	kapitalistické
bojovník	za světový mír	Jugoslavie	titovská, zaprodanecká
bouřlivý	vývoj	K	
břítka	zbraň	kapitalističtí	vládci, vydřiduši, zločinci
budoucnost	slavná	konkrétní	pravda
budovatelská-é	práce, úsilí	krev	naší mládeže, nevinně prolitá
buržoasie	shnilá	kvas	revoluční
C		L	
celostátní	porada, sjezd	levice	revoluční
cesta	k socialismu, správná	lid	hrdinský, pracující, sovětský,
Č		likvidace	statečný
čestně	plnit úkoly, závazky		zrádčovské bandy, kliky
čestný	soud, úkol, závazek	M	
Čína	lidová	manifestace	celostátní, bouřlivá, důstojná,
D			májová, mírová, mohutná,
den	nejšťastnější, slavný, významný	matky	spontánní
dnešek	socialistický	mládežnický	plačící, zaměstnané
dobrovolníci	čínští	mobilisovati	soubor
drtivá	převaha	mocný	široké massy
družstvo	jednotné, zemědělské	monopolisté	nástroj sociální výstavby
důvěra	lidu, nerozborná	N	
E		nábor	žen do zaměstnání, hornických
emigrace	shnilá, zločinná, zbabělá	naděje	učnů
emisaři	kapitalističtí	nadplán	podlé
F		navždy	překročen
fašismus	americký	nejmocnější	rozmetat hnízdo reakce
fronta	míru, národní, světová	nenávisť	Sovětský svaz
G		nikdy	k třídnímu nepříteli
gangster	americký, fašistický, imperia-	O	
	listický	objektivní	podmínky
garnitura	nastoupila nová	odhalení	zrádčovské bandy
generace	nová	odpor	statečný
generalissimo	Stalin	opozdění	zemědělské práce
geniální	Stalin	oslava	důstojná, mohutná, radostná
gesto	mohutné, ušlechtilé, veliké	otřes	kapitalistického systému, mo-
gigantické	úsilí		hutný, zdrcující

KUPOJEME ČESKÉ A SLOVENSKÉ KNIHY A ČASOPISY: klasiky, díla náboženská, hospodářská, historická, beletrii starší i novou poesii. V Německu platíme v markách, v ostatní cizině dolary. Podrobné nabídky s udáním požadované ceny na redakci SKUTEČNOSTI, Muenchen, Postamt 62, Schliessfach 6, U.S. Zone, Germany.

HLEDÁME KARLA POPPERA, nar. v Klatovech r. 1922, býv. příslušníka průzk. čety 2. tank. praporu na Západě, později studujícího přírodních věd v Praze. Zprávy o něm do admin. t.l.

BIBLIOGRAFIE SUDETSKÉ PUBLICISTIKY, určená politickým pracovníkům, vyjde v řadě prací Studijního ústavu Skutečnosti.

Tato bibliografie obsáhne mimo zprávných informací o politické a kulturní činnosti sudetských Němců podrobný popis všech důležitých knih a časopiseckých článků o této otázce, vydaných sudetskými Němci. Účelem publikace je, aby zájemcům usnadnila rozhled po důležitém aspektu německé otázky. Přibližná cena DM 3.—, nákladem německé mutace DEMOCRATIA MILITANS. Zájemci necht' napíší na adresu:

MUENCHEN, Schiessfach 6, Postamt 62, GERMANY.

LOFKO LTD.

SOFT DRINKS MANUFACTURERS

41-5, CHIPPENHAM MEWS

LONDON, W. 9.

